बर्दघाट नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
बर्दघाट, नवलपरासी
लुम्बिनी प्रदेश
नेपाल

बर्दघाट नगरपालिका

नवलपरासी जिल्ला,
लुम्बिनी प्रदेश, नेपाल

स्थानीय राजपत्र

खण्ड १	अंकः १	फाल्गुण, २९ गते २०७९ साल	(संख्याः ०२)

भाग-१

नगर सभाको मितिः २०७९/११/२० मा स्वीकृत भएको देहाय बमोजिमको ऐन स्थानीय सरकार संचालन ऐन, २०७४ बमोजिम सर्वसाधरणको जानकारीको लागि प्रकाशन गरिएको छ ।

बर्दघाट नगरपालिका स्वास्थ्य तथा सरसफाइ ऐन, २०७९

प्रस्तावनाः

बर्दघाट नगरवासीहरुलाई संविधान प्रदत्त स्वास्थ्य सम्बन्धी हक र अधिकार सुनिश्चित गर्न र "नेपालको संविधानको धारा ५७ को उपधारा (४) को अनुसूची ८ र अनुसूची ९ तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा ११ मा व्यवस्थित स्थानीय तहको स्वास्थ्य सम्बन्धी काम कर्तव्य र अधिकारको कार्यान्वयन गरी नगरपालिका क्षेत्र भित्र जनस्वास्थ्य सेवा ऐन, २०७५, सुरक्षित मातृत्व तथा प्रजनन् स्वास्थ्य अधिकार ऐन, २०७५ ले सुनिश्चित गरेका आधारभूत स्वास्थ्य सेवाको उपलब्धता, स्वीकार्यता र पहुँच सुनिश्चित गर्दै स्थानीय स्तरमा स्वास्थ्य सेवाको विस्तार तथा विकास गर्न, गराउन स्पष्ट कानूनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

नेपालको संविधानको धारा २२१ र २२६ तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा १०२ बमोजिम बर्दघाट नगरपालिकाको नगरसभाले यो ऐन पारित गरिएको छ ।

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

बर्दघाट नगरपालिका नगर कार्यपालिकाको कार्यालय बर्दघाट, नवलपरासी लुम्बिनी प्रदेश नेपाल

परिच्छेद- १

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भः**

(१) यस ऐनको नाम बर्दघाट नगरपालिका स्वास्थ्य तथा सरसफाइ ऐन, २०७९ रहेको छ ।

(२) यो ऐन नगरसभाबाट स्वकित भई स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित भएको दिनदेखी लागु हुनेछ ।

२. **परिभाषा** : विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,

(क) "प्रमुख" भन्नाले बर्दघाट नगरपालिकाको प्रमुख लाई सम्भन्नु पर्छ ।

(ख) "उप-प्रमुख" भन्नाले बर्दघाट नगरपालिकाको उप-प्रमुख लाई सम्भन्नु पर्छ ।

(ग) "ऐन" भन्नाले बर्दघाट नगरपालिकाको स्वास्थ्य तथा सरसफाइ ऐन, २०७९ लाई सम्भन्नु पर्छ ।

(घ) "कार्यपालिका" भन्नाले बर्दघाट नगरपालिकाको नगर कार्यपालिकालाई सम्भन्नु पर्छ ।

(ङ) "नगरपालिका" भन्नाले बर्दघाट नगरपालिका सम्भन्नु पर्छ ।

(च) "नगरसभा" भन्नाले बर्दघाट नगरपालिकाको नगर सभालाई बुझ्नु पर्छ ।

(छ) "प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत" भन्नाले बर्दघाट नगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई सम्भन्नु पर्छ ।

(ज) "वडा अध्यक्ष" भन्नाले बर्दघाट नगरपालिकाको वडा अध्यक्ष सम्भन्नु पर्छ ।

(झ) "वडा समिति" भन्नाले बर्दघाट नगरपालिकाको वडा अध्यक्ष र सदस्य रहेको वडा समितिलाई सम्भन्नु पर्छ ।

(ञ) "स्वास्थ्य शाखा" भन्नाले बर्दघाट नगरपालिकाको स्वास्थ्य सेवा सम्वन्धी कामकाज गर्न गराउनको लागि तोकिएको शाखा/उपशाखा/इकाई सम्भन्नु पर्छ ।

(ट) "स्वास्थ्य संस्था" भन्नाले सरकारी स्वास्थ्य संस्था सम्भन्नुपर्दछ र सो शब्दले प्रचलित कानुन बमोजिम स्थापित गैरसरकारी वा निजी वा सहकारी वा गैर नाफामुलक सामुदायिक स्वास्थ्य संस्थालाई समेत जनाउँछ ।

(ठ) "गैरसरकारी स्वास्थ्य संस्था" भन्नाले निजी क्षेत्र, ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी, गुठी लगायतका संस्थाहरुबाट सेवाको साथसाथै नाफामूलक वा गैर नाफामुलक उदेश्यले नगरपालिका भित्र सञ्चालित सबै प्रकारका स्वास्थ्य संस्थाहरु (जस्तै अस्पताल, क्लिनिक, नर्सिङ्गहोम, बैद्यखाना, सुधारकेन्द्र, फार्मेसी, अनुसन्धान केन्द्र, डाइग्नोसिस सेन्टर, रक्तसञ्चार केन्द्र आदि) लाई सम्भन्नु पर्दछ ।

(ड) "स्वास्थ्य समिति" भन्नाले यस ऐनको दफा ५ अनुसार गठित नगरपालिका स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समितिलाई सम्भन्नु पर्दछ ।

(ढ) "उप-समिति" भन्नाले यस ऐनको दफा ७ अनुसार गठित नगरपालिका स्तरीय स्वास्थ्य अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सुपरिवेक्षण उप-समितिलाई सम्भन्नु पर्दछ ।

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

बर्दघाट नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
बर्दघाट, नवलपरासी
लुम्बिनी प्रदेश
नेपाल

(ण) "व्यवस्थापन समिति" भन्नाले ऐनको दफा ९ को उपदफा (३) अन्तर्गत बनेको स्वास्थ्य संस्थाहरुको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिलाई सम्झनु पर्दछ ।

(त) "मन्त्रालय" नेपाल सरकारको स्वास्थ्य तथा जनसंख्या सम्बन्धी हेर्ने मन्त्रालय सम्झनु पर्दछ ।

(थ) "सेवाग्राही" भन्नाले स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्य सेवा लिने व्यक्ति सम्झनु पर्दछ ।

(द) "सेवा प्रदायक" भन्नाले मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट स्वास्थ्य सेवाका बिषयमा निश्चित योग्यता वा तालिम हासिल गरी स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत चिकित्सक, स्वास्थ्यकर्मी र सामुदायिक स्वास्थ्य कार्यकर्ता सम्झनु पर्दछ।

(ध) "स्वास्थ्यकर्मी" भन्नाले प्रचलित कानुन बमोजिम स्वास्थ्यकर्मीको रुपमा सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएको व्यक्ति सम्झनु पर्दछ ।

(न) "स्वास्थ्य सेवा" भन्नाले आधुनिक चिकित्सा (एलोप्याथी), आयुर्वेद, होमीयोप्याथी, यूनानी, प्राकृतिक चिकित्सा, योग, अकुपन्चर चिकित्सा पद्धतिमा आधारित भई प्रदान गरिने प्रतिकारात्मक, प्रबर्द्धनात्मक, निदानात्मक, उपचारात्मक, पुनर्स्थापनात्मक र प्रशामक (प्यालिएटिभ) सेवा सम्झनु पर्दछ ।

(प) "आधारभुत स्वास्थ्य सेवा" भन्नाले संघीय ऐनमा उल्लेखित आम नागरिकको स्वास्थ्य आवश्यकता पूर्तिका लागि राज्यबाट सुलभं रुपमा निःशुल्क उपलब्ध हुने प्रबर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, निदानात्मक, उपचारात्मक र पुनर्स्थापनात्मक सेवा सम्झनु पर्दछ ।

(फ) "निजी" भन्नाले सेवाको सँगसँगै नाफाको समेत उद्देश्य राखी सञ्चालन हुने स्वास्थ्य संस्था भनेर सम्झनु पर्दछ ।

(ब) "स्वास्थ्य सेवा व्यवसाय" भन्नाले स्वास्थ्य उपचारको लागि चाहिने सबै प्रकारका औषधी, औजार, उपकरण लगायत सामग्रीहरु उत्पादन गर्ने उद्योग, ढुवानी, भण्डारण, विक्री वितरण गर्ने तथा परामर्श दिने स्वास्थ्य व्यवसायलाई बुझ्नु पर्छ ।

(भ) "विषय विज्ञ" भन्नाले सम्बन्धित विषय अध्ययन गरी सो बिधामा कम्तिमा ५ बर्षको कार्य अनुभव भएको व्यक्तिलाई बुझ्नु पर्छ ।

परिच्छेद- २

आधारभूत स्वास्थ्य सेवा र सेवा प्रदायक सम्बन्धी व्यवस्था

३. **आधारभूत स्वास्थ्य सेवा तथा सेवा प्रदायकहरुः**

(१) सबै नागरिकहरुले संघीय तथा प्रदेश कानुनले तोके बमोजिमको गुणस्तरीय आधारभूत स्वास्थ्य सेवा विना भेदभाव सर्वसुलभ र निशुल्क पाउने अधिकार हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरुमा नगरपालिकाले थप गर्न सक्नेछ । थप गरिएका सेवाहरुको हकमा आर्थिक भार नगरपालिकाले ब्यहोर्नु पर्नेछ ।

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

(३) स्थानीय स्तरमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरु देहाय बमोजिमका हुनेछन्:

(क) सरकारीः सरकारी स्वामित्वमा नगरपालिका भित्र संचालन भएका प्रतिष्ठान, प्राथमिक अस्पताल, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, शहरी स्वास्थ्य केन्द्र, सामुदायिक स्वास्थ्य इकाइ, आयूर्वेद औषधालय तथा प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्र, गाउँघर क्लिनिक, खोप क्लिनिक, आयूर्वेद केन्द्रहरु लगायतका सरकारी स्वास्थ्य सेवा प्रदायक निकाय हुनेछन् ।

(ख) निजीः निजी क्षेत्रद्वारा सञ्चालित मेडिकल कलेज, अस्पताल, नर्सिङ होम, पोलिक्लिनिक, क्लिनिक, निदान केन्द्र, प्रयोगशाला, फार्मेसी लगायतका निजी स्वास्थ्य सेवा प्रदायक निकाय हुनेछन् ।

(ग) सामुदायिक, ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी संस्थाहरुको अधिनस्थः सामुदायिक स्वामित्वमा रहेका र ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी संस्थाहरु मार्फत संचालन भएका अस्पताल, स्वास्थ्य केन्द्र, घुम्ती क्लिनिक लगायतका स्वस्थ्य सेवा प्रदायकहरु हुनेछन् ।

४. **सेवा प्रवाहमा साझेदारी गर्न सक्ने :**

(१) नगरपालिकाले आधारभूत स्वास्थ्य तथा सरसफाई सेवा प्रदान गर्नका लागि अन्य सरकारी निकाय, गैरसरकारी संस्था, निजी व्यवसायी, सामाजिक संघ/संस्था, ट्रष्ट र व्यक्तिहरुसँग साझेदारी गर्न सक्नेछ र तिनीहरुबाट औषधि, उपकरण, विशेषज्ञ सीपहरु लगायतका सेवा सम्बन्धी अन्य सहायताहरु प्राप्त गर्न सक्नेछ ।

(२) दफा ४ को उपदफा (१) बमोजिम साझेदारी गर्दा निम्न विषयहरू सुनिश्चित गर्नुपर्नेछ :

क) साझेदारी गर्दा सोबाट प्रवाह हुने सेवाहरु ग्रामिण, पछाडि परेका समुदाय, अपाङ्गता भएका नागरिक, बालबालिका, ज्येष्ठ नागरिक, विविध लैङ्गिक पहिचान भएका व्यक्ति लगायतको पहुँच सुनिश्चित गर्न जिम्मेवार बनाउने ।

ख) आधारभूत स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी साझेदारी गर्दा त्यस्तो सेवाहरु ग्रामिण क्षेत्रमा विस्तार गर्ने व्यवस्था सुनिश्चित गर्ने ।

ग) आधारभूत स्वास्थ्य सम्बन्धी साझेदारी गर्दा महिला, किशोर किशोरी, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, विविध लैङ्गिक पहिचान भएका व्यक्तिको प्रजनन् तथा स्थास्थ्य अधिकार सम्बन्धी सेवा विस्तारसंग सम्बन्धित क्षेत्र छनौट गर्ने ।

परिच्छेद- ३

स्वास्थ्य संयन्त्र सम्बन्धी व्यवस्था

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

५. **नगरपालिका स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समिति :**

(१) नगरपालिकाको स्वास्थ्य क्षेत्रको समग्र समुचित विकास गर्न आवश्यक नीति, रणनीति तथा योजनाहरु निर्माण तथा कार्यान्वयन गर्न एवं नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्थाहरुको व्यवस्थापन, अनुगमन, नियमन र समन्वय गर्न देहाय बमोजिमको नगरपालिका स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समितिको गठन गरिनेछ :-

(क) नगरपालिका प्रमुख -अध्यक्ष

(ख) नगरपालिका उप-प्रमुख -उपाध्यक्ष

(ग) प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत -सदस्य

(घ) सामाजिक बिकास समिति संयोजक -सदस्य

(ङ) स्थानिय तहको सरकारी अस्पतालको प्रमुख वा प्रतिनिधि १ जना -सदस्य

(च) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष मध्ये प्रत्येक दुई वर्षमा परिवर्तन हुने गरी कार्यपालिकाले तोकेको १ जना -सदस्य

(छ) कार्यपालिका सदस्यहरु मध्येबाट कार्यपालिकाले तोकेको १ जनामहिला सदस्य -सदस्य

(ज) दलित महिला सदस्यहरु मध्ये कार्यपालिकाले तोकेको १ जना -सदस्य

(झ) स्वास्थ्य क्षेत्रमा कार्यरत गैरसरकारी संस्था र निजी क्षेत्रको प्रतिनिधित्व हुने गरी कार्यपालिकाले तोकेको १/१ जना - आमन्त्रित सदस्य

(ञ) अपाङ्गता भएका मध्येबाट कार्यपालिकाले तोकेको १ जना - आमन्त्रित सदस्य

(ट) बाल क्लब वा सञ्जालबाट कार्यपालिकाले तोकेका १ जना - आमन्त्रित सदस्य

(ठ) स्वास्थ्य क्षेत्रका विज्ञहरु मध्येबाट प्रत्येक दुई वर्षमा परिवर्तन हुने गरी कार्यपालिकाले तोकेको १ जना - आमन्त्रित सदस्य

(ड) स्थानिय स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट हेल्थ ईन्स्पेक्सन समुहबाट १ जना र नर्सिङबाट १ जना कार्यपालिकाले तोकेको - आमन्त्रित सदस्य

(ढ) नगरपालिका स्वास्थ्य शाखा प्रमुख - सदस्य सचिव

६. **नगरपालिका स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार :**

(१) नगरपालिका स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय अनुसार हुनेछ:

(क) नगरपालिकाको क्षेत्राधिकार भित्रको स्वास्थ्य सेवा तथा सरसफाइको तथ्याङ्कहरु विश्लेषण गरी नगरपालिकाको आवश्यकतामा आधारित भएर स्वास्थ्य तथा सरसफाइ सम्बन्धी बार्षिक तथा आवधिक योजनाहरु तयार गर्ने ।

(ख) नगरपालिका भित्रको स्वास्थ्य सेवा विकास, विस्तार र गुणस्तर सुनिश्चितताको योजना तयार गर्ने।

(ग) नगरपालिका क्षेत्र भित्र स्वास्थ्य संस्थाहरु तथा स्वास्थ्य सेवा व्यवसायहरु संचालनका लागि अनुमति, स्वीकृति, स्वास्थ्य संस्था स्थानान्तरण, समायोजन सम्बन्धी कार्यपालिकालाई आवश्यक सिफारिस/राय प्रदान गर्ने ।

(घ) स्वास्थ्य संस्था र स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापनका लागि आवश्यक जनशक्ति लगायत अन्य श्रोत साधन जुटाउने र प्रभावकारी परिचालन गर्ने गराउने ।

(ङ) नगरपालिका क्षेत्र भित्र सञ्चालन हुने स्वास्थ्य संस्थाहरु र स्वास्थ्य सेवा व्यवसायहरूलाई गुणस्तरीय, मर्यादित र व्यवस्थित बनाउने ।

(च) नगरपालिकाबाट स्थापना भएका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा दरबन्दी, सेवा, सुविधा र सर्तहरु सम्बन्धमा कार्यपालिकालाई आवश्यक राय सुझाव प्रदान गर्ने ।

(छ) स्वास्थ्य संस्था, स्वास्थ्य सेवा व्यवसाय र व्यवस्थापन समितिहरुलाई आवश्यक निर्देशन दिने, जागरुक र सचेत गराउने ।

(ज) स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य सेवा व्यवसायहरूको अनुगमन, सुपरीवेक्षण तथा मुल्याङ्कनको लागि आवश्यक व्यवस्था मिलाउने ।

(झ) स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत तथा स्वास्थ्य सेवा व्यवसायसँग आवद्ध कर्मचारीहरूलाई कार्य सम्पादन सम्झौता अनुकुल हुने गरी सहयोगात्मक सुपरिवेक्षण गर्ने । साथै आवश्यकता अनुसार दण्ड र पुरस्कारको लागि सिफारिस गर्ने ।

(ञ) स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर सुनिश्चितता गर्ने ।

(ट) स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य सेवा व्यवसायहरुले दिने सेवाहरुको गुणस्तरको आधारमा सेवा शुल्क निर्धारणका लागि कार्यपालिका समक्ष सिफारीस गर्ने ।

(ठ) स्वास्थ्य क्षेत्रमा सुशासन कायम गर्ने, गुनासा तथा उजुरी सुन्ने र सोको यथोचित सम्वोधन गर्ने गराउने ।

(ड) स्थानीय तहको अन्तरविविधतालाई मध्येनजर गर्दै स्वास्थ्य सेवाको पहुँच भन्दा बाहिर रहेका समुदायको पहिचान गरी समतामुलक रुपमा सबैका लागि गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको सुनिश्चितता गर्ने ।

(ढ) नगरकार्यपालिकालाई स्वास्थ्य क्षेत्रको विकास र विस्तारमा आवश्यकता अनुसार राय सुझाव र सल्लाह दिने ।

(ण) स्वास्थ्य कार्यक्रमहरुको लक्ष्य तथा उपलब्धी बारे समिक्षा गर्ने, सुझाव दिने तथा आवश्यक लिखित पृष्ठपोषण सहित योजना तर्जुमा गर्ने गराउने ।

(त) स्वास्थ्य संस्थाहरुको भौतिक सम्पत्ति, औजार-उपकरण, औषधि तथा औषधि जन्य सामाग्रीको उचित उपयोग, संरक्षण र व्यबस्थापन गर्ने गराउने ।

(थ) नगरपालिकामा स्वास्थ्य तथा सरसफाई क्षेत्रमा कार्यरत स्थानीय/निजी तथा गैरसरकारी संघ संस्थाहरुसँग समन्वय, सहकार्य तथा आवश्यक परामर्श गर्ने ।

(द) माथि उल्लेखित कार्यहरु गर्दा लैङ्गिक उत्तरदायीपूर्ण रहेको सुनिश्चित गर्न लैङ्गिक उत्तरदायी अनुगमन सूची तयार गर्ने ।

(२) स्वास्थ्य समितिको बैठक र निर्णय सम्बन्धमा :

(क) समितिको बैठक कम्तिमा चौमासिक रुपमा बस्नुपर्नेछ । आवश्यकता अनुसार समितिको अध्यक्षको निर्देशनमा सदस्य सचिवले कुनैपनि बेला बैठक बोलाउन सक्नेछन् । समितिको बैठक बस्नु पूर्व सदस्य सचिवले कम्तिमा ३ दिन अगाडी समिति सदस्यहरुलाई प्रश्ताव सहित जानकारी गराउनु पर्नेछ ।

(ख) समितिको कुल सदस्य सङ्ख्याको पचास प्रतिशत भन्दा बढी सदस्यहरु उपस्थित भएमा समितिको बैठकको लागि गणपूरक सङ्ख्या पुगेको मानिनेछ ।

(ग) समितिको बैठकमा बहुमतको राय मान्य हुनेछ र मत बराबर भएमा बैठकको अध्यक्षता गर्ने व्यक्तिले निर्णायक मत दिनेछन् ।

(घ) समितिले आवश्यक ठानेमा जनस्वास्थ्य क्षेत्रसँग सम्वन्धित कुनै व्यक्ति वा संस्थालाई समितिको बैठकमा बिषेशज्ञको रुपमा आमन्त्रण गर्न सक्नेछ ।

(ङ) समितिको बैठक सम्बन्धी अन्य कार्यविधि समिति आफैले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

७. **नगरपालिका स्वास्थ्य अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सुपरिवेक्षण उप-समिति :**

(१) नगरपालिका क्षेत्र भित्र रहेका सरकारी तथा गैरसरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट प्रवाह भईरहेको स्वास्थ्य सेवाका अनुगमन तथा गुणस्तर सुनिश्चितताका लागि नगरपालिका स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समितिको मातहतमा रहने गरी देहाय बमोजिमको स्वास्थ्य अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सुपरिवेक्षण उप-समिति रहने छ :-

(क) नगरपालिका उपप्रमुख	-अध्यक्ष/संयोजक
(ख) सामाजिक बिकास समिति संयोजक	-सदस्य
(ग) नगर अनुगमन समितिबाट १ जना महिला सदस्य	-सदस्य
(घ) नगरपालिका योजना तथा अनुगमन शाखा प्रमुख	-सदस्य
(ङ) नगरपालिका प्रमुखले तोकेको एक जना नर्सिङ प्रतिनिधि	-सदस्य
(च) स्थानीय उपभोक्ता हित संरक्षण मञ्चको प्रमुख वा प्रतिनिधि १ जना	-सदस्य
(छ) नगरपालिका स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	-सदस्य सचिव

(२) नगरपालिका स्वास्थ्य अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सुपरिवेक्षण उप-समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय अनुसार हुनेछ :

(क) स्वास्थ्य सेवा प्रवाह सम्बन्धी तथ्य/प्रमाणको बारेमा छलफल तथा विश्लेषण गरी अनुगमन योजना बनाइ अभिलेखिकरण गर्ने।

(ख) स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य सेवा व्यवसायहरूको अनुगमन, सुपरीवेक्षण तथा मुल्याङ्कन गर्ने।

(ग) अनुगमनको क्रममा देखिएका विषयवस्तुहरुमा आवश्यक सुझाव, अनुशिक्षण तथा लिखित पृष्ठपोषण प्रदान गरी सुधारका लागि कार्ययोजना तयार पार्न सहयोग गर्ने।

(घ) अनुगमन पश्चात प्रतिवेदन तयार पारी नगरपालिका स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समितिलाई प्रतिवेदन पेश गर्ने।

(ङ) स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य व्यवसायसँग आवद्ध कर्मचारीहरूलाई कार्य सम्पादन सम्झौता अनुकुल हुने गरी सहयोगात्मक सुपरिवेक्षण गर्ने।

(च) स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर तोकिएको मापदण्ड अनुसारको भएको सुनिश्चित गर्ने गराउने।

(छ) स्वास्थ्य अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सुपरिवेक्षण उप-समितिको बैठक उप-समितिले नै निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ।

८. **स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति सम्बन्धी व्यवस्था :**

(१) नगरपालिकाले आफ्नो मातहतका स्वास्थ्य संस्थाहरुको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नका लागि समितिहरु गठन गर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम गठन गरिने समितिहरु देहाय बमोजिम हुनेछन् :-

(१) अस्पताल सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति: नगरपालिका अन्तर्गतको अस्पतालमा देहाय बमोजिमको समिति रहनेछ :-

(क) नगरपालिका प्रमुख -संरक्षक

(ख) नगरपालिका भित्र बसोवास गर्ने, कम्तीमा प्रविणता प्रमाणपत्र तह वा सो सरह उत्तीर्ण, बिभिन्न सामाजिक कार्यमा अनुभवी व्यक्तिहरु मध्ये नगर कार्यपालिकाले निर्णय गरेको व्यक्ति -अध्यक्ष

(ग) सामाजिक बिकास समितिको संयोजक -सदस्य

(घ) सम्बन्धित अस्पताल रहेको वडाको वडा अध्यक्ष -सदस्य

(ङ) प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत -सदस्य

(च) नगरपालिका स्वास्थ्य शाखाको प्रमुख -सदस्य

(छ) कार्यपालिकाबाट मनोनित दलित महिला सदस्य एक जना -सदस्य

(ज) नगरपालिका तहको अस्पतालको नर्सिङ ईन्चार्ज एक जना -सदस्य

(झ) नगरपालिका उद्योग वाणिज्य संघको अध्यक्ष वा प्रतिनिधि -सदस्य

(ञ) बाल क्लब वा सञ्जालबाट **समिति अध्यक्षले/कार्यपालिकाले तोकेको** एक जना -सदस्य

(ट) अपाङ्गता भएका मध्येबाट **कार्यपालिका/समिति अध्यक्षले** तोकेको एक जना -सदस्य

(ठ) नगरपालिका तहको अस्पतालको मे.सु. -सदस्य सचिव

(२) स्वास्थ्य चौकी, आधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र, आयुर्वेद औषधालय र सामुदायिक स्वास्थ्य ईकाईहरुको सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका समितिः यी संस्थाहरुमा देहाय बमोजिमको समिति रहनेछन् :-

(क) नगरपालिका प्रमुख -संरक्षक

(ख) सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्था अवस्थित वडाको वडा अध्यक्ष -अध्यक्ष

(ग) व्यवस्थापन समितिले मनोनित गरेको निर्वाचित महिला सदस्यहरु मध्येबाट एकजना -उपाध्यक्ष

(घ) सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्था रहेको क्षेत्रको विद्यालयका प्रमुख/प्राचार्य मध्येबाट एक जना महिला -सदस्य

(ङ) बजार बिकास समिति वा स्थानीय व्यवसायी मध्ये एकजना -सदस्य

(च) व्यवस्थापन समितिबाट मनोनित स्वास्थ्य क्षेत्रको जानकार महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरु मध्येबाट एक जना -सदस्य

(छ) सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्था रहेको वडा कार्यालयको वडा सचिव -सदस्य

(ज) सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाको प्रमुख -सदस्य सचिव

(३) उपदफा (२) को (२) अनुसार बनेको समितिका पदेन सदस्यहरु संरक्षक, सम्बन्धित वडाका प्रमुख, शिक्षक प्रतिनिधि, वडाका कार्यकारी अधिकारी र सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाका प्रमुखको पहिलो बैठकले उपदफा (२) बमोजिम मनोनित हुने समितिका थप सदस्यहरुको मनोनयन गर्नेछ ।

(४) उपदफा (२) को (२) बमोजिम गठन हुने समितिमा पुरुष अध्यक्ष रहेको अवस्था भएमा महिला उपाध्यक्ष र महिला अध्यक्ष भएको हकमा पुरुष उपाध्यक्षको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ । समितिमा प्रतिनिधित्व हुने स्वास्थ्य संस्था रहेको क्षेत्रका विद्यालयका प्रमुख/प्राचार्य मध्ये एक जना महिला मनोनित हुने प्रावधान अनुसार महिला प्रमुख/प्राचार्य नभएको अवस्थामा व्यवस्थापन समितिले

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

बर्दघाट नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
बर्दघाट, नवलपरासी
लुम्बिनी प्रदेश
नेपाल

स्वास्थ्य क्षेत्रमा योगदान दिन सक्ने महिला शिक्षिकाहरु मध्येबाट एकजना मनोनित गर्न सक्नेछ ।

(५). व्यवस्थापन समितिको बैठकमा देहाय बमोजिम क्षेत्रको अनिवार्य प्रतिनिधित्व रहने गरी सदस्यहरु आमन्त्रित गर्नुपर्नेछ :

(क) दलित जनजातिबाट १ जना

(ख) अपाङ्ग, अशक्त वा जेष्ठ नागरीकहरु मध्येबाट १ जना

(ग) किशोरकिशोरीहरुको तर्फबाट १ जना

(६) नगरपालिका स्तरमा स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्ने निजी, गैरसरकारी तथा दातृ संस्थाका आयोजना र कार्यक्रमका प्रतिनिधिहरुलाई समितिको बैठकमा आमन्त्रित सदस्यको रुपमा संलग्न गराउन सकिनेछ ।

(७) स्वास्थ्य संस्था स्तरमा स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापनमा दोहोरोपन नहुने व्यवस्था सुनिश्चित गर्नका लागि पहिले गठित स्वास्थ्यसंग सम्बन्धित अन्य समितिहरुको विघटन गरी ती समितिहरुले गरी आएको कार्यहरु पनि यसै ऐनमा व्यवस्था भए अनुसार गठीत समितिले गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्नेछ ।

(८) उपदफा (२) को (२) बमोजिम गठन भएका व्यवस्थापन समितिको कार्यक्षेत्र, काम, कर्तब्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) नेपाल सरकारवाट जारी गरिएको आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाह र न्यूनतम सेवा मापदण्ड कार्यान्वयनको सुनिश्चितता गराउने ।

(ख) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ उपदफा २ (झ) मा भएको नगरपालिकाको एकल अधिकार क्षेत्र अन्तर्गत उल्लेख भएका स्वास्थ्य र सरसफाईसंग सम्बन्धित (बुंदा १ देखि १२) कार्यकमहरुको आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्र कार्यान्वयनका लागि व्यवस्थापन, समन्वय र सहजीकरण गर्ने ।

(ग) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा ११ उपदफा ४ (ख) मा उल्लेखित प्रदेश र स्थानीय सरकारको साझा अधिकारमा उल्लेख भए बमोजिमका स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यकमहरु (बुँदा १ देखि १७) आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र आवश्यक कार्यान्वयनका लागि सहयोग, समन्वय र सहजीकरण गर्ने ।

(घ) स्वास्थ्यको बृहत् सामाजिक निर्धारक तत्वहरुको कारणबारे परिवर्तित जीवनशैली तथा जोखिमपूर्ण व्यवहारवाट मानव स्वास्थ्यमा पर्न सक्ने प्रतिकूल प्रभावहरुको पहिचान गर्न र नसर्ने रोगहरुवाट बच्न जनचेतना अभिवृद्धि जस्ता कार्यक्रमहरु लागु गर्न नेतृत्व प्रदान गर्ने ।

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

बर्दघाट नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
बर्दघाट, नवलपरासी
लुम्बिनी प्रदेश
नेपाल

(ङ) स्वास्थ्य संस्थाको भौगोलिक कार्यक्षेत्र, जनसंख्या, लक्षित जनसंख्या, जोखिम र पछाडी परेका वर्ग, गरीव र सिमान्तकृत वर्ग निर्धारण गर्न र स्वास्थ्य तथा सहयोगी कार्यक्रम सञ्चालन गर्नका लागि स्थानीय तहमा सिफारिस तथा सहजीकरण गर्ने ।

(च) सर्वसुलभ र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवाको पहुच र उपलब्धता सुनिश्चित गराउनका लागि आवश्यक मानव स्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्य गर्ने तथा सेवा प्रदायक र स्वास्थ्यकर्मीहरुलाई सहज रुपमा कार्य गर्न अनुकूल तथा सुरक्षित बातावरण सृजना गर्ने र उच्च कार्य सम्पादनका लागि प्रोत्साहित गर्ने ।

(छ) स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रदान गरिएको सेवा, सेवा प्रदायकहरुको कार्यसम्पादन र स्वास्थ्य सेवा उपभोगको नियमित समीक्षा तथा मूल्याङ्कन गरी पुरस्कृत समेत गर्ने ।

(ज) स्वास्थ्य संस्थाको भौतिक पूर्वाधार तथा सेवा प्रवाह (भवन, औषधि, औजार उपकरण, फर्निचर) को लागि स्वास्थ्य संस्थाको नियमित स्व-मूल्याङ्कनका आधारमा आवश्यक स्थानीय बित्तिय स्रोत साधनहरुको पहिचान तथा परिचालनमा सहयोग गर्ने र सो व्यवस्थापनका लागि सम्बन्धित निकायमा आवश्यक सिफारिस, छलफल, बहस, पैरवी गर्ने ।

(झ) स्वास्थ्य सूचनाको उचित व्यवस्थापन गर्न स्वास्थ्य सम्बन्धी तथ्याङ्क, सूचना सङकलन, विश्लेषण गरी सोको उपयोगमा वृद्धि ल्याउने । अभिलेख तथा प्रतिबेदनलाई सुनिश्चित गरी यसको मासिक तथा आवधिक समीक्षा गर्ने ।

(ञ) स्वास्थ्य संस्थाको भौगोलिक कार्यक्षेत्र भित्रको स्वास्थ्य समस्या र आवश्यकताको विश्लेषण गरी तथ्यमा आधारित योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्ने ।

(ट) स्वास्थ्य सेवामा सुशासनलाई मध्यनजर गरी जन सहभागिता र सामाजिक जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्दै सेवाग्राहीमैत्री स्वास्थ्य सेवालाई सुदृढिकरण गर्न सहयोग तथा सहजीकरण गर्ने ।

(ठ) विद्युतीय स्वास्थ्यको अवधारणालाई स्थानीय स्तरमा विकास गरी क्रमशः लागु गर्दै जाने । सोको कार्यान्वयनका लागि नगरपालिका अन्तर्गतको स्वास्थ्य समिति र स्वास्थ्य शाखासंग आवश्यक समन्वय गर्ने ।

(ड) केन्द्र, प्रदेश र स्थानीय सरकारले चलाएका स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्यक्रम तथा अभियानहरुलाई सफल पार्न आवश्यक कार्य गर्ने ।

(ढ) महामारी तथा प्राकृतिक प्रकोप जस्ता आकस्मिक स्वास्थ्य सेवाको लागि पूर्व तयारी तथा आवश्यक व्यवस्थापन गर्ने ।

(ण) सेवाग्राही तथा सेवाप्रदायकहरुको हकहित संरक्षण तथा अधिकार सुनिश्चित गर्न सहजीकरण गर्ने ।

(त) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिका अन्य काम, कर्तव्य अधिकार र बैठक सम्बन्धी अन्य व्यवस्था स्वास्थ्यं समितिले तोकेको बमोजिम हुनेछ ।

(९) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिको कार्यकाल पाँच वर्षको हुनेछ ।

(१०) व्यवस्थापन समितिको म्याद सकिनु भन्दा एक महिना अगावै नयाँ व्यवस्थापन समितिको गठन गरी बहालवाला व्यवस्थापन समितिले पदभार हस्तान्तरण गर्नु पर्नेछ । यसो हुन नसकेमा वा व्यवस्थापन समिति गठन विवादित भएमा तोकिए बमोजिम व्यवस्थापन समितिको गठन स्वास्थ्य समितिले गर्नेछ ।

(११) कुनै पनि व्यक्ति दुई कार्यकाल भन्दा बढी स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिमा रहन सक्ने छैन । तर पदेनको हकमा यो लागु हुने छैन ।

९. **स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति विघटन गर्न सकिने :**

(१) व्यवस्थापन समितिले तोकिएको जिम्मेवारी पुरा गर्न नसकेको भनी नगरपालिकाको स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन समितिले मनासिब कारण र तथ्य सहित कार्यपालिकामा सिफारिश गरेमा सोको कारण खुलाई समितिले तोकिएको प्रक्रिया पुरा गराई व्यवस्थापन समितिलाई विघटन गर्नसक्नेछ । तर यसरी विघटन गर्नु अघि स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिलाई आफ्नो सफाइ पेश गर्ने मनासिब मौका दिइनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति विघटन भएपछि अर्को समिति गठन नभएसम्म वा अन्य कुनै कारणले समिति गठन नभएसम्म कार्यपालिकाले निर्धारण गरे वमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद- ४
स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य स्वयम् सेवक सम्वन्धी व्यवस्था

१०. **नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखा :**

(१) आधारभूत स्वास्थ्य सेवा तथा यस ऐन बमोजिम स्वास्थ्य सम्बन्धी नगरपालिकाको अन्य गतिविधि सञ्चालन गर्नको लागि नगरकार्यपालिका मातहत एक स्वास्थ्य शाखा हुनेछ ।

(२) कार्यपालिकाले स्वास्थ्य सेवा प्रवाह व्यवस्थित गर्न शाखा अन्तर्गत आवश्यकता अनुसार उपशाखा र इकाईहरू बनाउन सक्नेछ ।

(३) नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखामा निम्न अनुसारको दरबन्दी रहनेछ :

(क) अधिकृत सातौ तह (स्वा. हे.ई) १ जना

(ख) अधिकृत छैटौ तह (स्वा. हे.ई) १ जना

(ग) अधिकृत छैटौ तह (स्वा. क.न/ज.न) १ जना

बर्दघाट नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
बर्दघाट, नवलपरासी
लुम्बिनी प्रदेश
नेपाल

(घ) हे.ई./फार्मेशी सहायक पाँचौं तहको १ जना

(४) उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिए पनि नगरपालिकाद्वारा स्वीकृत O&M सर्वेक्षण अनुसार स्वास्थ्य शाखाको दरबन्दी परिबर्तन हुन सक्नेछ ।

(५) नगरपालिकामा स्वास्थ्य शाखा हेर्न नगरपालिका अन्तर्गत कार्यरत हेल्थ इन्स्पेक्सन समुह मध्येबाट कार्य ज्येष्ठता/योग्यताको आधारमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले तोकेको एकजना स्वास्थ्य शाखा प्रमुख रहनेछन्। समान तहको हकमा सम्बन्धित बिषयमा उच्च शैक्षिक योग्यता, कार्य जेष्ठता र कार्यसम्पादनको आधारमा छनौट गर्नुपर्नेछ ।

(६) स्वास्थ्य शाखा प्रमुखको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :

(क) योजना तर्जुमा तथा बजेट व्यवस्थापनः

(१) नगरपालिका स्तरीय सामाजिक बिकास समिति र नगर कार्यपालिकासंग सहकार्य र समन्वय गरी स्थानिय तहको स्वास्थ्य सूचाङ्क पहिचान गरी तथ्यमा आधारित स्वास्थ्यको बार्षिक योजना तर्जुमा र बजेट तयार गर्ने र स्वीकृतीको लागि समितिमा पेश गर्ने ।

(२) संघबाट सशर्त रुपमा प्राप्त कार्यक्रम तथा बजेट तथा नगरपालिकाको वित्तिय समानिकरणबाट स्वीकृत कार्यक्रम तथा बजेट तथा अन्य गैरसरकारी निकायबाट प्राप्त हुने कार्यक्रम समेतलाई समेटी एकिकृत बार्षिक कार्ययोजना तयार गर्ने ।

(३) स्वीकृत कार्यक्रम बजेट नियमानुसार समयमै खर्च हुनेगरी प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन गराउने ।

(४) स्वीकृत कार्यक्रमहरु सञ्चालनको लागि आवश्यकताको आधारमा स्वास्थ्य चौकीहरुलाई परिचालन गर्ने ।

(ख) आधारभूत स्वास्थ्य सेवा अन्तर्गतका कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गर्ने ।

(ग) महामारी एंव बिपद व्यवस्थापनः (१) स्थानीय तहमा हुन सक्ने महामारी रोग तथा विपदको जोखिम निर्धारण गर्ने र सो सम्बन्धी पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना बनाउने र महामारी रोग तथा विपद व्यवस्थापनको लागि स्थानीय तह र वडा स्तरमा द्रुत प्रतिकार्य टोली गठन गरी सक्रिय गराउने ।

(घ) आपूर्ती व्यवस्थापनः

(१) स्थानीय स्तरमा औषधी र स्वास्थ्य उपकरणको समयमा नै खरिद गर्न प्रक्षेपण तथा परिमाण निर्धारण लगायतका प्राविधिक कार्य गर्ने ।

(२) स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी औषधी, उपकरण तथा औजारहरु सुरक्षित भण्डारणको व्यवस्था मिलाउने।

बर्दघाट नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
बर्दघाट, नवलपरासी
लुम्बिनी प्रदेश
नेपाल

(३) स्वास्थ्य संस्थाहरुमा आवश्यक औषधी, उपकरण एवं औजारहरुको कमी हुन नदिन तहाँ बाट माग भए अनुसार सामाग्री समयमा नै उपलब्ध गराउने व्यवस्था मिलाउने र सो सम्बन्धी अभिलेख राख्ने ।

(४) स्वास्थ्य संस्थाहरुमा आपूर्ती सम्बन्धी अभिलेख सहि राखिएको सुनिश्चित गर्ने तथा स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट आपूर्ती सम्बन्धीको प्रतिवेदन नियमित रुपमा प्राप्त गर्ने तथा सो को विश्लेषण गरी आवश्यक कारबाही गर्ने ।

(५) स्वास्थ्य शिक्षा तथा जनस्वास्थ्य सेवाको सञ्चालन तथा प्रवर्धन गर्नुका साथै बिद्यालय स्वास्थ्य कार्यक्रम सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने ।

(६) महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविका कार्यक्रमको प्रभावकारी सञ्चालन, अनुगमन तथा अन्य आवश्यक व्यवस्थापन गर्ने ।

(ङ) अनुगमन तथा सुपरिवेक्षणः

(१) नियमित रुपमा स्थानीय स्तरमा सञ्चालित स्वास्थ्य कार्यक्रमको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्न कार्यतालिका र चेकलिष्ट तयार गरी सोहि अनुरुप एकिकृत अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्ने तथा आवश्यक पृष्ठपोषण एवं कारवाही गर्ने ।

(२) स्वास्थ्य संस्थाहरुमा कार्यरत कर्मचारीहरुलाई नियमित सहयोगात्मक सुपरिवेक्षण गर्ने ।

(च) अभिलेख तथा प्रतिवेदनः

(१) स्थानीय तहमा रहेका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट प्रदान गरिएका स्वास्थ्य सेवाका अभिलेखहरु स्वास्थ्य व्यवस्थापन सूचना प्रणाली (HMIS) अनुसार राखिएको सुनिश्चित गर्ने र स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट नियमित रुपमा समयमा नै HMIS प्रतिवेदन प्राप्त गर्ने ।

(२) स्वास्थ्य संस्थाबाट प्राप्त HMIS प्रतिवेदन अध्ययन गरी त्रुटि भए सच्याउने र DHIS-2 सफ्टवेयरमा समयमा नै प्रविष्ट गर्ने गराउने ।

(३) स्वास्थ्य संस्था एवं स्थानीय तहको चौमासिक तथा वार्षिक समिक्षा तथा प्रगती प्रतिवेदन तयार गर्ने ।

(छ) स्वास्थ्य जनशक्तिको व्यवस्थापनः

(१) स्थानीय तहमा रहेका स्वास्थ्य सेवाका जनशक्तिहरुको विवरण राख्ने, अध्यावधिक गर्ने, सेवा प्रवाहको लागि आवश्यक जनशक्तिको प्रक्षेपण तथा सोको प्राप्तीको लागि सम्बन्धित निकायहरुसंग आवश्यक सहकार्य गर्ने ।

(२) स्वास्थ्यकर्मीहरुको कार्य सम्पादन मूल्याङ्कनको आधारमा पुरस्कारको व्यवस्था गर्नुका साथै उनीहरुको वृत्ती विकासको समान अवसर प्राप्त हुने व्यवस्था मिलाउने ।

(३) स्थानीय स्वास्थ्यकर्मीहरुको क्षमता अभिबृद्धिका लागि आवश्यक तालिम सञ्चालन र व्यवस्थापन गर्ने ।

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

(ज) स्थानिय आवश्यकता अनुसार स्वास्थ्य कार्यक्रमका क्षेत्रहरुमा जनसहभागिता र समुदायको सक्रिय परिचालन गर्ने तथा स्थानिय स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिसंग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।

(झ) स्थानिय तहको लागि स्वास्थ्य तथा सरसफाई सम्बन्धी कानुन, नीति, रणनीति, मापदण्ड, निर्देशिका लगायत अन्य मार्गदर्शनहरु तयार गर्ने एवं नियमन गर्न सहजिकरण गर्ने ।

(ञ) स्थानिय निकायबाट स्वीकृत स्वास्थ्य र सरसफाई सम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड तथा योजनाहरु कार्यान्वयन तथा नियमन गर्ने र गराउने ।

(ट) स्वास्थ्यमा सुशासन कायम गर्ने जस अर्न्तगत सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुमा नागरिक वडापत्र, निशुल्क औषधीहरुको विवरण, बार्षिक रुपमा स्वास्थ्य क्षेत्रको सामाजिक परिक्षण, सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुमा गुनासो पेटिकाको व्यवस्थापन, सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुमा सेवाग्राही सन्तुष्टि फारमको आधारमा स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर अभिबृद्धि आदिको सुनिश्चित गर्ने ।

(ठ) आयुर्वेदिक, आम्ची, होमियोप्याथिक, प्राकृतिक चिकित्सा लगायतका परम्परागत स्वास्थ्य उपचार सेवाको गुणस्तर नियन्त्रण तथा आवश्यक व्यवस्थापन गर्ने ।

(ड) स्थानिय स्तरमा औषधीजन्य वनस्पति, जडिबुटि र अन्य औषधीजन्य बस्तुको उत्पादन, प्रशोधन, गुणस्तर नियन्त्रण र वितरण गर्न आवश्यक निकायहरुसंग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।

(ढ) स्थानिय आवश्यकता अनुसार प्रादेशिक तथा संघिय लक्ष प्राप्तीको लागि अन्य थप सेवा एवं कृयाकलापहरु सञ्चालन गर्ने ।

(ण) आवश्यकता अनुसारका दैनिक प्रशासनिक कार्यहरु तथा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले तोकेको अन्य कार्यहरु गर्ने ।

११. <u>कर्मचारी व्यवस्थापन</u> :

(१) नगरपालिकाले आफ्नो मातहतका स्वास्थ्य संस्थामा आवश्यकता अनुसारको जनशक्ति करारमा भर्ना गर्न सक्नेछ।

(२) स्थानिय स्रोतबाट करारमा भर्ना भइ कार्यरत रहेका कर्मचारीको सेवा, सर्त र सुविधा नगरपालिकाले तोके बमोजिम हुनेछ ।

(३) नगरपालिका भित्रका सरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरुमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका लागि ४ प्रकारका स्वास्थ्यकर्मीहरु रहने छन् :

(क) स्थायी: नगरपालिकाको सेवामा रहेका, नेपाल सरकारको स्वास्थ्य सेवाबाट समायोजन भई आएका, प्रदेश लोकसेवा मार्फत सिफारीस भई आएका स्वास्थ्यकर्मीहरु ।

(ख) करार वा ज्यालादारी: स्थानीय माग र विशिष्टताका आधारमा नगरपालिका, संघ तथा प्रदेश मार्फत करार वा ज्यालादारी सेवामा भर्ना गरिएका स्वास्थ्यकर्मीहरु ।

बर्दघाट नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
बर्दघाट, नवलपरासी
लुम्बिनी प्रदेश
नेपाल

(ग) अभ्यासकर्ताः स्वास्थ्य अध्ययन संस्थानमा अध्ययनरत बिद्यार्थीहरु एवं नगरपालिकाको आंशिक वा पूर्ण छात्रवृत्तिमा अन्यत्र गई स्वास्थ्य शिक्षा आर्जन गरेका बिद्यार्थीहरुलाई अभ्यासकर्ता स्वास्थ्यकर्मीको रुपमा नगरपालिकाले भर्ना गर्न सक्ने छ । यस्ता अभ्यासकर्तालाई वढीमा १ वर्षको लागि भर्ना गर्न सकिने छ ।

(घ) स्वास्थ्य अभियानकर्ता र महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाहरु ।

१२. **स्वास्थ्य अभियानकर्ता तथा महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाको व्यवस्था :**

(१) स्वास्थ्य सेवालाई घर-घरको पहुँचमा पुऱ्याउन तथा जनचेतना फैलाउन प्रत्येक वडामा महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

(२) नगरपालिकाले विशिष्टिकृत अवस्थामा स्वास्थ्य शाखाको सिफारिसमा स्वास्थ्य अभियानकर्ता नियुक्ती गरी परिचालन गर्न सक्नेछ ।

(३) ६० बर्ष उमेर पुगेका कार्यरत महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाहरुलाई कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिमको प्रोत्साहन भत्ताको व्यवस्था गरी अनिवार्य बिदाइ गरिनेछ ।

(४) व्यवस्थापन समितिले लेखपढ गर्न नजान्ने वा शारीरिक तथा मानसिक अशक्तता भएका वा काम गर्न नचाहने वा निस्कृय महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाहरुलाई सम्वन्धित वडाको आमा समुहको सिफारिसमा हटाउन सक्नेछ। यसरी हटाउँदा कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिमको प्रोत्साहन भत्ता प्रदान गर्न सकिनेछ ।

(५) नयाँ महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका नियुक्तिका लागि कम्तिमा १० कक्षा उतिर्ण गरेको, २५ वर्ष पुरा भई ४० वर्ष ननाघेका सम्वन्धित वडाको विवाहित महिला हुनुपर्नेछ । नियुक्त भएका प्रत्येक महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाहरुलाई आधारभूत स्वास्थ्य सम्वन्धी तालिम प्रदान गरे पश्चात मात्र परिचालन गर्नुपर्नेछ ।

(६) कुनै पनि कार्यालयमा कार्यरत तलवी कर्मचारी वा शिक्षिका वा कुनै पनि राजनीतिक दलको सदस्यता प्राप्त गरेको व्यक्ति वा कार्यपालिका सदस्यले महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको रुपमा कार्य गर्न पाउने छैन ।

(७) महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाले कुनै राजनैतिक दल वा स्वतन्त्रबाट उम्मेद्वार हुन चाहेमा महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको पदबाट राजिनामा स्वीकृत गराएको हुनु पर्नेछ ।

(८) यस अघि महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका सम्बन्धी गरिएका सबै कार्यहरु यसै ऐन अनुसार भएको मानिने छ ।

(९) महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविका सम्बन्धी थप व्यवस्था गर्न नगरपालिकाले यस सम्बन्धी कार्यविधि बनाई लागु गर्न सक्नेछ ।

१३. **स्वास्थ्यकर्मीको सेवा सुविधा :**

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

(१) स्थायी स्वास्थ्यकर्मीहरुको सेवा सुविधा संघ तथा प्रदेश सरकारले तोके बमोजिम हुनेछ । आवश्यकता र क्षमताका आधारमा कार्यपालिकाले अन्य सेवा सुविधा थप गर्न सक्नेछ । स्वास्थ्य सेवाका कर्मचारीहरुको सेवा सुविधा स्थानीय तहका अन्य सेवाका कर्मचारीहरुको समान वा सो सरह हुनु पर्नेछ ।

(२) करार वा ज्यालादारी स्वास्थ्यकर्मीको सेवा सुविधा सम्वन्धित दरबन्दीको प्रचलित तलब स्केल वा दुई पक्ष बीचको आपसी समझदारीमा भएको करार सम्झौता बमोजिम हुनेछ ।

(३) अभ्यासकर्ता स्वास्थ्यकर्मीको हकमा निर्वाह भत्ताको रुपमा सम्वन्धित तहका स्वास्थ्यकर्मीले पाउने मासिक तलव स्केलको दुई तिहाई रकम सम्म नगरपालिकाद्धारा उपलब्ध गराउन सकिनेछ ।

(४) महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरुको सेवा सुविधा नगरपालिकाले बनाएको कार्यविधि अनुसार हुनेछ ।

(५) स्वास्थ्यकर्मीको बिदा र सेवा सुविधा सम्वन्धी अन्य व्यवस्था प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

१४. स्वास्थ्यकर्मीको दरवन्दी निर्धारण, नियुक्ति र सरुवा :

(१) सरकारी स्वामित्वका स्वास्थ्य संस्थाहरुमा आवश्यक स्वास्थ्यकर्मीको दरवन्दी नेपाल सरकारले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ । आवश्यकताको आधारमा नगरपालिकाले थप गर्न सक्नेछ ।

(२) नेपाल सरकारले निर्धारण गरेको दरवन्दी अनुसारका पदहरुमा नेपाल सरकारबाट समायोजन भई आएका स्थायी स्वास्थ्यकर्मीहरु रहने छन् । समायोजन भई नआएमा वा थप कर्मचारीको आवश्यकता परेमा नगरपालिकाले करारमा स्वास्थ्यकर्मी, कर्मचारी नियुक्ति गर्न सक्नेछ ।

(३) नगरपालिकाले आफ्नो मातहतका स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीहरुलाई आवश्यकताको आधारमा आफ्नो क्षेत्रमा रहेको कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामा सरुवा गर्न सक्नेछ ।

(४) नगरपालिका भित्र सरुवाका लागि निवेदन दिने स्थायी स्वास्थ्यकर्मी तथा कर्मचारीको सरुवा तथा पदस्थापन सरुवा भएर जाँदा र आउँदा सेवाग्राहीले पाउनु पर्ने सेवामा बाधा नपर्ने गरी आवश्यकता र औचित्यको आधारमा आवश्यक प्रक्रिया पुरा गरी स्वास्थ्य शाखा प्रमुखको रायमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले गर्न सक्नेछ।

(५) उपदफा (४) बमोजिम सरुवा गर्दा दरवन्दी अनुसारका पदहरुमा कार्यरत स्थायी कर्मचारीहरुको हकमा सोही दरवन्दी भएको ठाउँमा मात्र गर्न पाईने छ ।

(६) संघ तथा प्रदेश लोक सेवा आयोगबाट सफल भई सिफारिस भएका स्वास्थ्यकर्मी तथा कर्मचारीलाई प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले दरबन्दी अनुकुल हुने गरी स्थायी नियुक्ति प्रदान गर्नु पर्नेछ ।

(७) स्वास्थ्य संस्थामा कायम भएको रिक्त दरवन्दी पदमा करार नियुक्ति गर्नु पर्ने भएमा करार नियुक्ति सम्बन्धी व्यवस्था देहाय वमोजिमको छनौट समितिबाट हुनेछ :

बर्दघाट नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
बर्दघाट, नवलपरासी
लुम्बिनी प्रदेश
नेपाल

(क) नगरपालिकाको प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत वा निजले तोकेको अधिकृत –संयोजक
(ख) प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले तोकेको सम्बन्धित विषयको विज्ञ १ जना –सदस्य
(ग) नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखा प्रमुख –सदस्य

१५. **कार्यसम्पादन करार सम्झौता गर्नुपर्ने :**

(१) स्वास्थ्य सेवालाई प्रभावकारी बनाउन देहाय अनुसार कार्यसम्पादन करार सम्झौताको प्रक्रिया अवलम्बन गर्नुपर्नेछः

(क) नगरपालिका प्रमुखको रोहवरमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले स्वास्थ्य शाखा हेर्ने अधिकृतसँग, उक्त अधिकृतले स्वास्थ्य संस्थाका प्रमुखहरुसँग र प्रमुखले अन्य कर्मचारीहरुसँग कार्य सम्पादन करार सम्झौता गर्नुपर्ने छ ।

(ख) कार्यसम्पादन करार सम्झौता १ वर्षको हुने छ । करार सम्झौता अनुसार काम भए नभएको मूल्याङ्कन प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले आर्थिक वर्षको अन्त्यमा तयार गरी कार्यपालिका समक्ष पेश गर्नुपर्ने छ ।

(ग) वार्षिक कार्यसम्पादन करारका सूचकहरु निर्धारण गर्ने कार्य स्वास्थ्य अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा सुपरिवेक्षण उप-समितिले तयार पारी स्वास्थ्य समितिमा पेश गर्नु पर्नेछ ।

(घ) स्वास्थ्य क्षेत्रका प्राविधिक कर्मचारीहरुलाई सोहि क्षेत्र बाहेकका अन्य काममा लगाउन पाईने छैन ।

(ङ) खण्ड (घ) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि स्वास्थ्य सेवामा बाधा नपर्ने गरी संघीय, प्रदेश र नगरपालिकाले बनाएको स्वास्थ्य सम्बन्धी ऐन नियममा अन्यथा भए बाहेक नगरपालिकाले नगरपालिका क्षेत्र भित्र स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत कर्मचारीलाई समान पदमा काजमा खटाउन तथा सरुवा गर्न सक्नेछ।

१६. **पदीय आचरण तथा अन्य व्यवस्था :**

(१) देहायका अवस्थामा नगरपालिका अन्तर्गत करारमा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मी तथा कर्मचारीलाई पदवाट हटाउन स्वास्थ्य शाखाको रायमा प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतले हटाउन सक्नेछ ।

(क) तोकिए बमोजिमको पदीय दायित्व पुरा नगरेमा,
(ख) विना सूचना लगातार पन्ध्र दिनभन्दा बढी समय तोकिएको कार्यालमा अनुपस्थित भएमा,
(ग) कार्यालयमा धुम्रपान वा मध्यपान वा लागु पदार्थ सेवन गरी आएमा,
(घ) नैतिक पतन देखिने कुनै फौजदारी अभियोगमा अदालतबाट दोषी ठहर भएमा,
(ङ) कार्यालय समयमा अन्यत्र सेवा वा अन्य व्यवसायिक क्रियाकलाप गरेमा,
(च) राजनीतिक दलको सदस्यता हाँसिल गरी सक्रिय राजनीतिमा संलग्न रहेको पाईएमा,
(छ) व्यवसायिक हकहितका नाममा सूक्ष्म रुपमा अमूक राजनैतिक दलको मात्र हित वा विरोधमा कार्य गर्ने संगठनका गतिविधिमा कार्यालयको समयमा संलग्न भएमा ।

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

बर्दघाट नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
बर्दघाट, नवलपरासी
लुम्बिनी प्रदेश
नेपाल

(ज) सेवा प्रवाहका क्रममा महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, दलित, विविध लैङ्गिक पहिचान भएका तथा यौन अभिमुखिकरण भएका व्यक्तिहरु लगायत कुनै पनि सेवाग्राही प्रति भेदभाव तथा अमर्यादित तथा यौनजन्य वा अन्य दुर्व्यवहार गरेमा ।

"**स्पष्टीकरण:** यस खण्डको प्रयोजनका लागि सक्रिय राजनीति भन्नाले राजनैतिक दलको विधान बमोजिम गठित केन्द्रीयस्तर, प्रदेशस्तर, जिल्लास्तर वा स्थानीय स्तरका रहेका संघ संगठन वा कार्यकारिणी समितिमा संलग्न रहेको सम्झनुपर्छ ।"

(२) उपदफा (१) बमोजिम वा अन्य माध्यमले कुनै स्वास्थ्यकर्मी वा कर्मचारीलाई पदबाट हटाउनु पर्ने कारणको आवश्यक प्रमाण प्राप्त भएमा प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले निजलाई पदबाट हटाउन सक्नेछ, तर कार्यरत पदबाट हटाउनु अघि मनासिव माफिकको स्पष्टीकरणको मौका प्रदान गरिने छ ।

१७. अदालतको आदेशबाट पुनःबहाली हुन सक्ने :

(१) दफा (१६) मा उल्लेख भएका कुनै आरोप वा अन्य कुनै आरोपमा सजाय भै नोकरीबाट हटाइएको वा बर्खास्त भएको स्वास्थ्यकर्मी, कर्मचारी अदालतको आदेश वा फैसला बमोजिम मात्र नोकरीमा पुनः बहाली हुन सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम पुनः बहाली भएको स्वास्थ्यकर्मी, वा कर्मचारीले नोकरीबाट हटेको दिनदेखि पुनःबहाली भएको मिति सम्मको पुरा तलब, भत्ता, तलब बृद्धि तथा अन्य सुविधा पाउन योग्य भए सो समेत पाउनेछ ।

१८. तलबभत्ता नपाउने र सेवा अवधी गणना नहुने :

नियमानुसार बिदा स्वीकृत गराई बसेको अवस्था र दफा (१७) को उपदफा (२) बमोजिम बाहेक आफु कार्यरत रहेको स्वास्थ्य संस्थामा अनुपस्थित रहेका र बेतलवी बिदामा रहेका स्वास्थ्यकर्मी, कर्मचारी तथा स्वास्थ्य कार्यकर्ताले अनुपस्थित अवधीको तलब भत्ता तथा अन्य सुविधा पाउने छैन र सो अवधी सेवामा गणना हुने छैन।

१९. स्थायी आवासीय अनुमति लिन नहुने :

नगरपालिकाको स्वामित्व रहेको स्वास्थ्य संस्थामा कार्यरत कुनै स्वास्थ्यकर्मी तथा कर्मचारीले कुनै पनि देशको स्थायी आवासीय अनुमति लिन पाईने छैन । स्थायी आवासीय अनुमति लिएका स्वास्थ्यकर्मी तथा कर्मचारीलाई सेवावाट बर्खास्त/खारेज गरी थप दण्ड तथा सजाय प्रचलित कानुन बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद- ५

स्वास्थ्य संस्था स्थापना, सञ्चालन तथा मापदण्ड सम्बन्धी व्यवस्था

२०. स्वास्थ्य संस्था स्थापना तथा सञ्चालन गर्न सक्ने :

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

(१) नगरपालिका क्षेत्र भित्र निजी क्षेत्र वा ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी संस्था वा समुदायद्वारा अस्पताल, पोलिक्लिनिक, क्लिनिक, प्रयोगशाला, फार्मेशी जस्ता स्वास्थ्य संस्था स्थापना तथा सञ्चालन गर्न चाहेमा सोको अनुमति नगरपालिकाले दिन सक्नेछ । अस्पतालको हकमा १५(पन्ध्र) शैया सम्मको अस्पताल सञ्चालन अनुमति नगरपालिकाले दिनसक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको स्वास्थ्य संस्था स्थापना तथा सञ्चालनको लागि सम्बन्धित व्यक्ति वा संस्थाले नगरपालिकाद्वारा तोकिएको विवरण र प्रकृया पुरा गरी नगरपालिकामा अनुमतिका लागि निवेदन दिनु पर्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम निवेदन परेमा सो निवेदन उपर उप-समिति मार्फत आवश्यक स्थलगत अनुगमन तथा जाँचबुझ गरी राय सहितको प्रतिवेदन स्वास्थ्य समिति समक्ष पेश गर्नुपर्नेछ । सोहि प्रतिवेदनका आधारमा स्वास्थ्य समितिको सिफारिसमा स्वास्थ्य संस्था स्थापना तथा सञ्चालनका लागि अनुमति दिन मनासिब देखिएमा तोकिएको सर्त बन्देज पालना गर्ने गरी कार्यपालिकाले निर्णय गर्न सक्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम अनुमति लिई स्थापना गरिएको स्वास्थ्य संस्थाले तोकिएका सर्त बन्देज पालना गरेको देखिएमा सेवा संचालनका लागि समितिको सिफारिशमा कार्यपालिकाको निर्णयले स्वीकृति प्रदान गर्नेछ ।

(५) नगरपालिकाको स्वामित्वमा रहने वाहेकका अन्य कुनै पनि स्वास्थ्य संस्था र स्वास्थ्य व्यवसाय सरकारी वा सार्वजनिक जग्गा भवनमा सञ्चालन गर्ने अनुमति दिइने छैन ।

(६) सामुदायिक वा सार्वजनिक गुठी अन्तर्गत स्वास्थ्य संस्था र स्वास्थ्य व्यवसाय सञ्चालन गर्दा देहाय बमोजिम हुनु पर्नेछ :

(क) गुठी सञ्चालन गर्ने गुठी सञ्चालक सङगठित संस्थाको रूपमा दर्ता भएको हुनु पर्ने,

(ख) गुठी सञ्चालन गर्दा सार्वजनिक गुठी भए ट्रष्टमा कम्तीमा ७ (सात) जना सदस्य हुनु पर्ने,

(ग) आय-व्ययको लेखा खडा गरी मान्यता प्राप्त लेखापरीक्षकबाट लेखापरीक्षण गराउनु पर्ने,

(घ) सार्वजनिक गुठीको तत्काल कायम रहेका ट्रष्टले आफ्नो जीवनकालमै वा शेषपछि गुठीयारको रूपमा कार्य गर्ने आफ्नो उत्तराधिकारी तोक्न सक्नेछन । त्यस्तो उत्तराधिकारी तोक्दा नगरपालिकालाई पूर्व जानकारी दिनु पर्नेछ ।

(७) कुनै सामाजिक, परोपकारी वा कल्याणकारी संस्थाले मुनाफा नलिने उद्धेश्यबाट स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य व्यवसाय सञ्चालन गर्न चाहेमा तोकिएको प्रकृयाबाट स्वीकृति लिई सार्वजनिक गुठी अन्तर्गत स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य व्यवसाय सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(८) उपदफा (७) बमोजिम सञ्चालित स्वास्थ्य संस्था र स्वास्थ्य व्यवसायले पालना गर्नु पर्ने सर्त तथा अन्य व्यवस्था कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(९) प्रचलित कानून बमोजिम अनुमती/स्विकृती प्राप्त गरी नगरपालिका भित्र सञ्चालनमा रहेका स्वास्थ्य संस्था र स्वास्थ्य व्यवसाय यसै ऐन अनुसार स्थापना भएको मानिने छ । त्यस्ता संस्थाहरुले यो ऐन जारी भएको मितिले ३ (तीन) महिना भित्र दर्ता नियमित गर्न/गराउन तोकिएको ढाँचामा सम्पूर्ण विवरण सहितको निवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।

(१०) स्वास्थ्य संस्था र स्वास्थ्य व्यवसाय दर्ता तथा सञ्चालन प्रचलित कानून र कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(११) उपदफा (१) बमोजिम खोलिएका कुनै पनि निजी, सामाजिक, परोपकारी वा कल्याणकारी स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य व्यवसायबाट यो ऐन र यस अन्तर्गत बनेको नियमावली विपरीत कुनै काम गरेमा नगरपालिकाले त्यस्तो कुनै पनि निजी स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य व्यवसायलाई प्रदान गरेको अनुमति वा स्वीकृति समितिको सिफारिसमा रद्घ गर्न सक्नेछ । त्यसरी अनुमति वा स्वीकृति रद्घ गर्नु अघि सफाई पेश गर्ने मौका दिइनेछ । खारेज़ी उपर चित्त नबुझे सम्बन्धित निकायमा उजुरी दिन सकिनेछ ।

२१. अस्पताल तथा स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन मापदण्ड :

(१) नगरपालिकाले आफ्नो क्षेत्र भित्र सञ्चालनमा आउने स्वास्थ्य संस्थाको मापदण्ड निर्धारण गर्न सक्नेछ ।

(२) नगरपालिकाले मन्त्रालयले तोकेको मापदण्ड अनुसारको १५(पन्ध्र) शैयासम्म क्षमताको अस्पताल सञ्चालन गर्न सक्नेछ । यस्तो अस्पताल सञ्चालन गर्न नगरपालिकाले आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

(३) नगरपालिकाले प्रत्येक वडामा कम्तिमा एउटा स्वास्थ्य संस्था रहने गरी र जनसंख्या तथा भूगोलको आधारमा थप गर्न आवश्यक रहेमा मन्त्रालयले तोकेको मापदण्ड अनुसारको पूर्वाधार पूरा गरी स्वास्थ्य चौकी वा आधारभुत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र वा सामुदायि स्वास्थ्य ईकाई सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(४) नगरपालिका क्षेत्र भित्र जडिबुटी, प्राकृतिक चिकित्सा, योगा, ध्यान लगायतका रोकथाममूलक र वैकल्पिक चिकित्सा सेवाको प्रवर्द्धनका लागि समुदाय वा निजी क्षेत्रसँगको साझेदारीमा वा नगरपालिका आफैंले आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा केन्द्र मन्त्रालयले तोकेको मापदण्ड अनुसारको पूर्वाधार पूरा गरी स्थापना र सञ्चालन गर्न सक्नेछ ।

(५) कुनै पनि स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने संस्था स्थापना र सञ्चालन सम्बन्धीका मापदण्डहरु प्रदेश वा संघीय सरकारले तय गरे बमोजिम समेतको हुनुपर्नेछ ।

२२. मापदण्ड पूरा नगरेमा सजाय हुने :

(१) स्वास्थ्य संस्था सञ्चालनको स्वीकृति लिदा तोकिएको मापदण्ड पुरा नभएको तर झुठो विवरण दिएको वा अस्थायी रुपमा मापदण्ड पूरा गरेको पाइएमा उप-समितिले अनुगमन गरी सचेत

गराउने, जरिवाना गराउने तथा स्वीकृति खारेजीको लागि स्वास्थ्य समितिमा सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त सिफारिस अनुसार स्वास्थ्य समितिले मपदण्ड पुरा नगरेका स्वास्थ्य सस्थाहरुको स्वीकृती खारेजी वा कारवाहीको लागि सम्बन्धित निकायमा सिफारिस गर्नसक्नेछ ।

(३) स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दा सम्वन्धित स्वास्थ्य व्यवसायी परिषदमा दर्ता भएको स्वास्थ्यकर्मीले मात्र सेवा प्रदान गर्नुपर्नेछ । अन्यथा प्रचलित कानून बमोजिम दण्ड जरिवाना देखि अनुमति खारेज समेत गर्न सकिनेछ ।

२३. **सहुलियत र छुटको ब्यवस्था गर्नुपर्ने :**

(१) सामुदायिक, निजी, ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी संस्थाद्वारा सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाहरुले कुल सेवाग्राहीको कम्तीमा १० प्रतिशत गरिब, विपन्न, असहाय, अपाङ्ग, सिमान्तकृत लगायतका सेवाग्राहीहरुलाई निःशुल्क सेवा प्रदान गर्नुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको दिइएको सेवाको आधार सहितको विवरण नगरपालिकामा पेश गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद- ६
स्वास्थ्य वित्त तथा सामाजिक सुरक्षा सम्वन्धी व्यवस्था

२४. **स्वास्थ्य सेवाको लागि वित्त ब्यवस्थापन :**

(१) स्वास्थ्य क्षेत्रको समुचित विकास तथा विस्तार गर्न र नागरिकहरुलाई सबै प्रकारका गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा अविच्छिन्न प्रवाह गर्न नगरपालिकाले कुल वार्षिक बजेटको कम्तिमा १० प्रतिशत बजेट स्वास्थ्य क्षेत्रमा छुट्याउनुपर्नेछ । यस्तो बजेट आवश्यकता अनुसार वार्षिक रुपमा बृद्धि गर्दै लैजानु पर्नेछ ।

(२) स्वास्थ्य संस्थाको भौतिक पूर्वाधार विकासमा सहयोग पुऱ्याउन तथा त्यस्ता संस्थामा, मर्मत सम्भार तथा गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न नगरपालिकामा स्वास्थ्य सेवा विकास कोष स्थापना गर्न सकिनेछ । यस्तो कोषको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन विधि कार्यपालिकाले निर्धारण गरे वमोजिम हुनेछ ।

२५. **आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा कोष :**

(१) नगरपालिका मातहतमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरुमा सञ्चालन तथा लेखा प्रणालीको व्यवस्थापन हुने गरी आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा कोष स्थापना गर्न सकिनेछ ।

२६. **शुल्क सम्वन्धी व्यवस्था :**

(१) आधारभुत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दा नगरपालिका मातहतका कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थाबाट कुनै पनि किसिमको शुल्क लिन पाईने छैन ।

(२) नगरपालिकाको स्वामित्व भएका स्वास्थ्य संस्थावाट निःशुल्क स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नका लागि नगरपालिकाले आवश्यक स्रोतको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिए तापनि नगरपालिकाले आफ्नो पहलमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा बाहेकका सेवामा थप सेवा दिँदा श्रोत र सामर्थ्य नपुगी सेवा तथा वस्तु खरिद, उपयोग, सञ्चालन र व्यवस्थापनका लागि स्वास्थ्य समितिले निर्धारण गरेको सेवा शुल्क लागु गर्न सक्नेछ ।

(४) सामुदायिक, निजी तथा लोक कल्याणकारी स्वास्थ्य संस्थाहरुले प्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवाको शुल्क सेवा र गुणस्तरको आधारमा स्वास्थ्य समितिको सिफारिसमा कार्यपालिकाले निर्धारण गरी स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशन गरी लागु गर्न सक्नेछ ।

(५) यस ऐन विपरीत शुल्क लिने स्वास्थ्य संस्थालाई लिएको शुल्कको प्रकृति हेरी पहिलो पटकमा दश हजार रूपैयाँ देखी पचास हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना र दोहोरिदै गएमा प्रत्येक पटक दोब्बर जरिवाना गर्न सक्नेछ ।

२७. **स्वास्थ्य संस्थाको सम्पत्ति :**

(१) नगरपालिकाको स्वमित्वमा आएको र आउने स्वास्थ्य संस्थाको नाममा रहेको चल अचल सम्पत्ति नगरपालिकाको सम्पत्ति हुनेछ । नगरपालिकाले प्रयोगमा आउने बाहेक अन्य सम्पत्ति प्रचलित कानून बमोजिम बेचबिखन गरी प्राप्त भएको रकम नगरपालिकाको स्वास्थ्य सेवा विकास कोषमा जम्मा गर्नुपर्नेछ।

(२) सार्वजनिक गुठी अन्तर्गत सञ्चालित संस्थाको सम्पत्ति सोही गुठीको नाममा रहनेछ । कुनै स्वास्थ्य संस्था सार्वजनिक गुठीको रुपमा सञ्चालन गरिएकोमा त्यस्तो संस्थाको सम्पत्ति सार्वजनिक सम्पत्ति मानिनेछ र त्यस्तो सम्पत्तिको स्वरुप परिवर्तन गर्न पाइने छैन ।

(३) निजी स्वामित्वमा सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाहरुको सम्पत्ति सम्वन्धित व्यक्ति वा निकायको स्वमित्वमा रहनेछ ।

(४) निजी स्वामित्वमा सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाहरुले कुनै व्यक्ति वा संघ संस्थासँग दानदातव्यको रुपमा कुनै किसिमको चल, अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्नु अघि नगरपालिकाको पुर्व स्वीकृति लिनु पर्नेछ । तर विदेशी व्यक्ति वा संघसंस्थाबाट त्यसरी चल, अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्न नगरपालिकाको सिफारिसमा संघीय सरकारवाट पूर्व स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।

(५) संघीय सरकारको स्वीकृतिमा प्राप्त गरेको सम्पत्ति संघीय सरकारको स्वीकृति बेगर र नगरपालिकाको स्वीकृतिमा प्राप्त गरेको सम्पत्ति नगरपालिकाको स्वीकृति बेगर बेचविखन तथा अन्यथा गर्न पाइने छैन ।

२८. **छुट र सुविधा :**

(१) सामुदायिक र सार्वजनिक गुठीको रुपमा सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाको नाममा जुनसुकै लिखत पारित गर्दा रजिष्ट्रेशन दस्तुर लाग्ने छैन ।

(२) उपदफा (१) मा लेखिएको बाहेक अन्य संस्थाको नाममा कुनै लिखत पारित गर्दा कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिमको रजिष्ट्रेशन दस्तुर लाग्नेछ ।

(३) सरकारी, सामुदायिक र सार्वजनिक गुठीको रुपमा सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थालाई दिइने अन्य छुट र सुविधा कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(४) विपन्न, दलित वर्ग, गर्भवती तथा सुत्केरीलाई विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा लिदा लागेको खर्चमा ५ देखि १० प्रतिशत सम्म नगरपालिकाले व्यहोर्न सक्नेछ ।

२९. **सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सञ्चालन तथा व्यवस्थापन :**

(१) नगरपालिकाले राष्ट्रिय र प्रादेशिक नीति अनुसार स्वास्थ्य वीमा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन गर्न आवश्यक सहजीकरण, जनचेतनाका कार्यक्रम तथा अभियानहरु सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ।

(२) नगरपालिका भित्र रहेका एकल महिला, बालबालिका, असहाय, अपाङ्ग, अति विपन्न तथा अन्य लक्षित समुहलाई बिशेष सामाजिक स्वास्थ्य सुरक्षाको व्यवस्था मिलाउनुपर्नेछ ।

(३) नगरपालिकाले आवश्यकता अनुसार अन्य साभाजिक सुरक्षा कार्यक्रमहरु तय गरी सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद- ७

औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिद, भण्डारण र वितरण सम्वन्धी व्यवस्था

३०. **बार्षिक खरिद योजना बनाउनु पर्ने :**

(१) आफ्नो क्षेत्रभित्र बार्षिक रुपमा आवश्यक पर्ने औषधी, उपकरण तथा स्वास्थ्यजन्य सामाग्रीको खरिद तथा व्यवस्थापन गर्न बार्षिक खरिद योजना बनाई कार्यपालिकाबाट स्वीकृत गराउनु पर्नेछ ।

(२) बार्षिक खरिद योजना स्वास्थ्य शाखाको सहयोगमा नगरपालिकाको खरिद समितिले तयार गर्नेछ ।

३१. **औषधी तथा स्वास्थ्यजन्य सामाग्रीको खरिद :**

(१) औषधी, औजार, उपकरण तथा स्वास्थ्यजन्य सामाग्रीको खरिदका लागि नगरपालिका स्वास्थ्य शाखाले प्रक्रिया अगाडी बढाउने छ ।

(२) औषधी तथा स्वास्थ्यजन्य सामाग्रीको खरिद कार्यमा प्रचलित कानूनको प्रावधान अनुसार गर्नु पर्नेछ ।

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

(३) औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरण खरिद गर्दा स्वास्थ्य संस्थाको तह अनुसार सेवा प्रदान गर्नका लागि मन्त्रालयले तोके अनुसारका औषधी खरिद गर्नु पर्ने छ । साथै आवश्यकता अनुसार नगरपालिकाले थप किसिमका औषधी खरिद गर्न सक्ने छ ।

(४) नगरपालिकाले आफ्नो मातहतका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुमा बर्ष भरी पुग्ने गरी मन्त्रालयले तोके अनुसारका औषधी तथा स्वास्थ्यजन्य सामाग्रीको खरिद गर्नु पर्नेछ । तर सरकारले उपलब्ध गराउने निशुल्क औषधीहरु बाहेक अस्पताल फार्मेशीमा चाहिने आवश्यक अन्य औषधीहरु अस्पतालले प्रचलित कानुन बमोजिम अस्पताल सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिबाट स्वीकृत गराई अस्पताल स्वयले खरिद गर्न सक्नेछ ।

(५) नगरपालिका तथा अस्पतालले खरिद गरेको औषधी, उपकरण तथा स्वास्थ्यजन्य सामाग्रीको कूल परिमाण र मूल्य खरिद मितिको १५ दिन भित्र सार्वजनिक गर्नु पर्नेछ ।

३२. औषधी तथा स्वास्थ्यजन्य सामाग्रीको भण्डारण र वितरण :

(१) खरिद गरिएको औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको सुरक्षित र व्यवस्थित भण्डारणको लागि मन्त्रालयले तोकेको मापदण्ड अनुसारको छुट्टै भण्डारण कक्षको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

(२) नगरपालिकाले आफ्नो मातहतका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरुमा कुनै पनि समय औषधी तथा स्वास्थ्यजन्य सामाग्रीको अभाव हुन नदिन समयमा नै उचित वितरण तथा व्यवस्थापन गर्नुपर्ने छ ।

(३) सम्वन्धित स्वास्थ्य संस्थाले नगरपालिकाबाट प्राप्त गरेको औषधी, उपकरण तथा स्वास्थ्यजन्य सामाग्रीहरुको विवरण तथा बितरण सम्वन्धी विस्तृत बिवरण त्रैमासिक रुपमा सार्वजनिक गर्ने र सम्वन्धित नगरपालिका स्वास्थ्य शाखामा बुझाउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद- ८

स्वास्थ्य सेवाको गुणस्तर सम्वन्धी व्यवस्था

३३. स्वास्थ्य सेवाको मूल्य र गुणस्तर तोक्न सक्ने :

(१) नगरपालिकाले स्थानीय स्तरमा सञ्चालित चिकित्सकीय उत्पादन र स्वास्थ्य सेवाहरुको न्यूनतम मूल्य र गुणस्तर निर्धारण गर्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम गुणस्तर निर्धारण गर्दा स्वास्थ्य समितिले मन्त्रालयद्वारा जारी न्युनतम सेवा मापदण्ड र राष्ट्रिय चिकित्सा मापदण्ड अनुरुप हुने गरी निर्धारण गर्नुपर्नेछ।

(३) उप-समितिले नियमित रुपमा नगरपालिकाको क्षेत्र भित्र रहेका सम्पुर्ण स्वास्थ्य संस्थाहरुको गुणस्तर लेखाजोखा गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद- ९

आपतकालिन स्वास्थ्य सेवा प्रवाह तथा सङ्क्रामक रोग व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था

३४. आपतकालिन स्वास्थ्य सेवा तथा व्यवस्थापन :

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

(१) नगरपालिकाले स्वास्थ्य सङ्कट एवं विपद पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य योजना तयार गरी लागु गर्नेछ ।

(२) आपतकालिन अवस्थामा तत्कालै स्वास्थ्य सेवा पुराउन द्रुत प्रतिकार्य टोली तथा आपतकालिन चिकित्सकिय समुह परिचालन गर्न सक्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम द्रुत प्रतिकार्य टोली तथा आपतकालिन चिकित्सकिय समुहको गठन, परिचालन तथा श्रोत व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछ ।

(४) नगरपालिका स्तरमा विपद व्यवस्थापन केन्द्र स्थापना तथा संचालन गर्न सकिनेछ यसरी विपद व्यवस्थापन केन्द्र सञ्चालन गर्दा प्रदेश तथा नजिकको स्थानीय तहसँगको समन्वयमा सञ्चालन गर्नु पर्नेछ ।

(५) आपत्कालिन स्वास्थ्य सेवा व्यवस्थापन गर्दा महिला, बालबालिका, सुत्केरी तथा गर्भवती महिला, किशोरी, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक, विविध लैङ्गिक पहिचान भएका व्यक्ति, वहुविभेदमा परेका ब्यक्ति, हिंसामा परेका ब्यक्ति, भौगोलिक अवस्था, सिमान्तकृत समुदाय, आर्थिक रुपमा विपन्न लगायतको आवश्यकतालाई पहिचान गरी स्वास्थ्य तथा विपद व्यवस्थापन प्रतिकार्य बनाउने व्यवस्था सुनिश्चित गर्नुपर्नेछ।

३५. सङ्क्रामक रोग रोकथाम तथा व्यवस्थापन :

(१) स्थानीय स्तरमा कुनै नागरिकलाई सङ्क्रामक रोग लागेमा सोको जानकारी यथाशिघ्र नजिकको सरकारी स्वास्थ्य संस्था वा स्वयं सेविकालाई टिपोट गराउनु पर्नेछ ।

(२) टिपोट गराइएका रोगीहरुको बिवरण सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाहरुले मासिक रुपमा व्यवस्थापन समितिलाई जानकारी गराउने र नगरपालिकाको स्वास्थ्य सूचना प्रणालीमा प्रविष्टि गराउनु पर्नेछ ।

(३) स्थानीय स्तरमा रोगको महामारी फैलिएमा नगरपालिकाले सो को प्रभाव क्षेत्र निर्क्यौल गरी विद्यालय वन्द गर्न, अस्थायी रुपमा वस्ती खाली गर्न वा अन्यत्रका सर्वसाधारणलाई भ्रमणमा प्रतिवन्ध समेत लगाउन सक्नेछ ।

(४) महामारीबाट थप क्षति हुन नदिन आवश्यक शतर्कता अपनाउने, आवश्यक जनशक्ति परिचालन गर्ने र थप जनशक्तिको लागि छिमेकी स्थानीय सरकार, प्रदेश सरकार र संघीय सरकार समक्ष अनुरोध गरी प्रभावकारी रुपमा परिचालन गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद- १०

जनस्वास्थ्य संरक्षण, प्रवर्धन तथा वातावरणिय स्वास्थ्य सम्बन्धी व्यवस्था

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

बर्दघाट नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
बर्दघाट, नवलपरासी
लुम्बिनी प्रदेश
नेपाल

३६. **जनस्वास्थ्य प्रवर्धन** :

(१) खाद्यान्न, तरकारी तथा फलफुल, दुग्धजन्य पदार्थ, मासु जन्य पदार्थ, पानी लगायतका उपभोग्य वस्तुको उत्पादन, भण्डारण तथा बिक्री वितरणलाई स्वच्छ र गुणस्तरीय बनाउन नगरपालिकाले न्युनतम गुणस्तर मापदण्ड तोक्न सक्नेछ ।

(२) जनस्वास्थ्य मैत्री आवास तथा पूर्वाधार निर्माण, जनस्वास्थ्यलाई प्रभावित पार्ने विज्ञापन तथा प्रचार-प्रसार, सामाजिक साँस्कृतिक अन्धविश्वासलाई नियमन गर्न नगरपालिकाले आवश्यक मापदण्ड तथा कानून बनाई लागु गर्न सक्नेछ ।

(३) जनस्वास्थ्य प्रवर्धनका लागि नगरपालिका क्षेत्रमा रहेका रणनीतिक स्थानहरुमा सार्वजनिक शौचालय, योग तथा व्यायमशालाहरु, खुल्ला स्थान तथा खेल मैदानहरु, हरित उद्यान लागायतका सेवा तथा संरचनाहरु स्थापना तथा संचालन गर्नु पर्नेछ ।

(४) पेशागत स्वास्थ्य सुरक्षालाई व्यवस्थित र मर्यादित बनाउन नगरपालिकाले आवश्यक मापदण्ड तयार गरी लागु गर्न सक्नेछ ।

(५) जनस्वास्थ्य प्रवर्धन सम्बन्धी अन्य व्यवस्थाहरु कार्यपालिकाले निर्धारण गरी लागु गर्न सक्नेछ ।

३७. **वातावरणिय स्वास्थ्य तथा सरसफाइ** :

(१) बायु, जल, ध्वनी तथा भूमी प्रदुषणले जनस्वास्थ्यमा पार्ने प्रभावलाई न्युनिकरण गर्न नगरपालिकाले आवश्यक मापदण्ड बनाई लागु गर्न सक्नेछ ।

(२) जनस्वास्थ्यमा प्रतिकूल असर पार्ने किसिमले कसैले बायु, जल, ध्वनी वा भूमी प्रदुषण गरेको पाइएमा कार्यपालिकाले प्रचलित कानुन बमोजिम कारबाही गर्न सक्नेछ ।

(३) घर निर्माण गर्दा शौचालयको फोहर व्यवस्थापन गर्ने विधि र घरेलु फोहर बिसर्जन गर्ने स्थानको अनिवार्य व्यवस्था भएको हुनुपर्नेछ ।

(४) एक परिवारको शौचालय, ढल र फोहरमैला व्यवस्थित नभएको कारण अर्को परिवारमा हानी नोक्सानी पर्न गएमा सोको क्षतिपूर्ति हानी पुऱ्याउने परिवारले तिर्नु पर्नेछ ।

५) स्वास्थ्यजन्य फोहोरमैला सङ्कलन, प्रशोधन, विसर्जन र नियमनको लागि संघीय तथा प्रदेश सरकारले निर्धारण गरेको मापदण्ड बमोजिम हुनेछ । आफ्नो स्वास्थ्य संस्थाबाट उत्पन्न भएको फोहोरमैला मापदण्ड अनुरुप व्यवस्थापन गर्नु सम्बन्धित संस्थाकै दायित्व हुनेछ । यस कार्यको लागि नगरपालिकाले आवश्यक व्यवस्था गर्नेछ।

(६) नगरपालिकाको स्वास्थ्य शाखाले संघ र प्रदेशबाट प्राप्त भएका तथा स्थानिय स्तरबाट उत्पादित स्वास्थ्य शिक्षा, सुचना तथा संचार साम्रगीहरुको वितरण कार्यलाई जोड दिई स्वास्थ्य र सरसफाइ सम्बन्धी सामाजिक व्यवहार परिर्वतन कार्यलाई निरन्तरता प्रदान गरी प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।

३८. **मदिरा तथा सुर्तीजन्य पदार्थको नियमन** :

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

(१) मदिरा तथा सुर्तीजन्य पदार्थको बिक्री बितरणको लागि नगरपालिकाबाट छुट्टै अनुमति लिनु पर्नेछ ।
(२) खाद्य पदार्थ बिक्री गर्ने पसलमा सुर्ती तथा मदिराजन्य पदार्थ बिक्री बितरण गर्न पाइने छैन ।
(३) सुर्ती, मदिरा र लागु पदार्थजन्य वस्तुको बिक्री बितरण र प्रयोगमा नियन्त्रण गर्न निषेधित र खुल्ला क्षेत्रहरु तोक्न सक्नेछ । विद्यालय, सरकारी कार्यालय, स्वास्थ्य संस्था जस्ता क्षेत्रहरुको निश्चित दुरी तोकी धुम्रपान र मदिरापान निषेध गरिनेछ ।
(४) खाद्य पदार्थसँगै सुर्ती तथा मदिराजन्य पदार्थ बिक्री बितरण गरेमा, निषेधित क्षेत्रमा धुम्रपान र मदिरा सेवन गरेमा स्थानीय प्रशासनको सहयोगमा नगरपालिकाले कारवाही गर्न सक्नेछ ।
(५) मदिरा, चुरोट, सुर्ती तथा सुर्तीजन्य पदार्थ लगायतका मानव स्वास्थ्यलाई प्रतिकुल असर गर्ने कुनै पनि सामाग्री तथा सेवा तर्फ आकर्षित गर्ने गरी विज्ञापन सामाग्रीको उत्पादन, वितरण तथा प्रचार प्रसार गर्न पाईने छैन ।

परिच्छेद- ११

स्वास्थ्य सेवा प्रवाहमा सुशासन

३९. स्वास्थ्य सेवामा सुशासन :

(१) नगरपालिकाले आफ्नो तथा आफू मातहतका स्वास्थ्य संस्थाहरुको बर्षभरी प्रदान गरेको स्वास्थ्य सेवाको सामाजिक परिक्षण गराउनु पर्नेछ ।
(२) नगरपालिकाले स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्यकर्मीको कार्यक्षेत्रमा हुने हिंसा रोक्न र सुरक्षा प्रदान गर्न बहुपक्षीय समन्वय गरी उचित व्यवस्था गर्नु पर्नेछ ।
(३) नगरपालिका र आफू अन्तर्गतका सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्थाहरुमा नागरिकहरुको स्वास्थ्य सेवा पाउने र सो सम्बन्धी सुसूचित हुने हकलाई सुनिश्चित गर्न नागरिक बडापत्र अनिवार्य राख्नु पर्नेछ । यस कार्यको लागि अन्य सञ्चारको साधन समेतको प्रयोग गर्न सक्नेछ ।
(४) नगरपालिका तथा यस अन्तर्गतका सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्थाहरुमा नागरिक वा सेवाग्राहीको सुझाव तथा गुनासोलाई सम्बोधन गर्न सुझाव सङ्कलन र सोको उचित सम्बोधन गर्ने संयन्त्रको विकास गर्नु पर्नेछ ।

४०. बैंक खाता सञ्चालन :

(१) नगरपालिका मातहतमा रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरुले नगरपालिकाको लेखा प्रणालीमा सामञ्जस्यता हुने गरी छुट्टै बैंक खाता सञ्चालन गर्न सक्नेछन् ।
(२) उपदफा (१) बमोजिम रकेको बैक खाता व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष र सदस्य सचिवको संयुक्त दस्तखतबाट सञ्चालन हुनुपर्नेछ ।

परिच्छेद- १२

स्वास्थ्य अनुसन्धान, सूचना ब्यवस्थापन, अनुगमन तथा मुल्याङ्कन

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

४१. **स्वास्थ्य अनुसन्धान :**

(१) नगरपालिकाले स्वास्थ्य सेवासँग सम्बन्धित बिषयमा अध्ययन, अनुसन्धान तथा खोजको व्यवस्था गर्न सक्नेछ ।

(२) नगरपालिकाले औषधी जन्य जडीवुटीको अध्ययन अनुसन्धान गरी त्यसको संरक्षण, बिकास, उपभोग गर्न बहुपक्षीय सहकार्य गर्न छुट्टै कार्यविधि बनाई कार्य गर्नेछ ।

४२. **सूचना व्यवस्थापन :**

(१) स्वास्थ्य शाखाले स्वास्थ्य व्यवस्थापन सुचना प्रणाली तथा आपूर्ति व्यवस्थापन सुचना प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्नु पर्नेछ र सोको आधारमा प्रत्येक वर्ष स्वास्थ्य क्षेत्रको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन तयार गर्नुपर्नेछ ।

(२) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाबाट सेवा लिएका हरेक सेवाग्राहीको स्वास्थ्य व्यवस्थापन सुचना प्रणाली बमोजिमको अभिलेख राख्ने र सो अनुसारको प्रतिबेदन तोकिएको निकाय समक्ष प्रतिवेदन पेश गर्नु सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्था र नगरपालिका स्वास्थ्य शाखा प्रमुखको दायित्व हुनेछ ।

४३. **अनुगमन, मुल्याङ्कन तथा सुपरिवेक्षण :**

(१) नगरपालिका मातहत रहेका सरकारी स्वास्थ्य संस्था तथा नगरपालिकाले स्वीकृती प्रदान गरेको निजी तथा गैरसरकारी स्वास्थ्य संस्थाहरुले नगरपालिकाले तोकेको मापदण्ड अनुसार सेवा प्रदान र सर्त पूरा गरे वा नगरेको सम्बन्धमा नगरपालिका आफै वा अन्य निकाय मार्फत नियमन, निरिक्षण, अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गर्नसक्नेछ ।

(२) स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट प्रतिवेदन गरिएका सेवाग्राहीको तथ्याङ्क र आपुर्ति व्यवस्थापनको सूचना प्रतिवेदनको स्वास्थ्य शाखा मार्फत नियमित तथ्याङ्क गुणस्तर परिक्षण गर्नुपर्नेछ ।

(३) नगरपालिकाको उप-समितिद्वारा मन्त्रालयबाट स्वीकृत गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धीका सूचकहरुको आधारमा सेवा प्रवाहको अवस्थाको अनुगमन गरी समितिमा प्रतिवेदन पेश गर्नुपर्नेछ ।

(४) नगरपालिकाको स्वास्थ्य क्षेत्रको समग्र अनुगमन, मुल्याङ्कन तथा सुपरिवेक्षण गर्न एक छुट्टै निर्देशिका तयार गरी सोही अनुरुप अनुगमन, मुल्याङ्कन तथा सुपरिवेक्षण गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद- १३

जरिवाना सम्बन्धी व्यवस्था

४४. **जरिवाना गरिने :**

(१) कसैले सरकारी, सामुदायिक, सार्वजनिक गुठीको स्वामित्वमा सञ्चालित स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य सेवा व्यवसायको सम्पत्ति हिनामिना वा नोक्सान गरेमा त्यस्तो व्यक्तिलाई स्वास्थ्य समितिले पेश गरेको राय सुझाव तथा प्रतिवेदनको आधारमा न्यायिक समितिले बिगो असुल गरी बिगो बमोजिम जरिवाना गर्न सक्नेछ ।

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

(२) कुनै पनि स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्था वा व्यक्तिले यस ऐन विपरित कुनै कार्य गरेमा, नगरपालिकाले तोकेको मापदण्ड पुरा नगरेमा, नगरपालिकाले दिएको निर्देशन पालना नगरेमा कसुरको गाम्भीर्यतालाई विचार गरी नगरपालिकाको न्यायिक समितिले दुई लाख रुपैंया सम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ।

(३) कसैले देहायका कार्य गरेमा, गर्न लगाएमा वा सो कार्य गर्न सहयोग पुऱ्याएमा त्यस्तो व्यक्तिलाई कसुरको मात्रा हेरी प्रचलित कानूनले तोके बमोजिम सजाय हुनेछ:

(क) उपचार, सेवा र सेवासँग सम्बन्धित विषयको व्यक्तिगत गोपनियता भङ्ग गरेमा,

(ख) स्वास्थ्य परीक्षण उपचार तथा सेवा दिँदा लापरवाही, विभेद वा गैर जिम्मेवारीपूर्ण कार्य गरेमा,

(ग) उपचारमा बद्नियत राखी दुःख दिएमा, अमर्यादित कार्य गरेमा,

(घ) कानून विपरितका अन्य कार्य गरेमा।

(४) जरिवाना सम्बन्धी अन्य व्यवस्था प्रचलित कानुन बमोजिम हुनेछ।

(५) उपदफा (१), (२), (३), (४) बमोजिम जरिवाना गर्नु अघि कार्यपालिकाले तोकिए बमोजिम काम, कर्तव्य र अधिकार भएको छानविन समिति गठन गरी छानविन गर्नेछ।

(६) नगरपालिकाको तथा तोकिएको अधिकारीले गरेको सजायको आदेश उपर कानून बमोजिम पुनरावेदन लाग्नेछ।

४५. प्रचलित कानुन बमोजिम सजाय हुने :

(१) यस ऐन बमोजिम सजाय हुने कुनै कसुरमा अन्य प्रचलित कानुन बमोजिम पनि सजाय हुन सक्ने अवस्था रहेछ भने सोहि कानुन बमोजिम सजाय गर्न यस ऐनले बाधा पुऱ्याउने छैन।

परिच्छेद- १४

विविध

४६. सुरक्षित क्षेत्रको रुपमा कायम गर्नुपर्ने :

(१) स्वास्थ्य संस्थामा स्वतन्त्र र भय रहित रुपमा उपचार तथा सेवा पाउने वातावरण सिर्जना गर्न तथा कुनै पनि किसिमको अवाञ्छित क्रियाकलाप हुन नदिने गरी सुरक्षित क्षेत्र कायम गर्नु सबैको कर्तव्य हुनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सुरक्षित क्षेत्र कायम गर्दा स्वास्थ्य संस्थाले पालना गर्नु पर्ने सर्त तथा मापदण्ड कार्यपालिकाले निर्धारण गरे बमोजिम हुनेछन्।

(३) कुनै पनि स्वास्थ्य संस्थामा उपचार तथा सेवामा लिङ्ग, धर्म, वर्ण, जात, वर्ग आदिको आधारमा भेदभाव एवं दुर्व्यवहार दण्डनिय हुनेछ।

(४) कुनैपनि स्वास्थ्य संस्थामा उपचार तथा सेवा दिँदा सेवा लिनेको व्यक्तिगत गोपनियताको हक सुरक्षित गराउनु सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्था र कार्यरत स्वस्थ्यकर्मीको कर्तव्य हुनेछ। व्यक्तिगत गोपनियताको हक सुरक्षित नभएको वा कुनैपनि बहानामा अन्यथा भए गरेको पाइएमा प्रचलित कानून बमोजिम कारवाही हुनेछ।

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

बर्दघाट नगरपालिका
नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
बर्दघाट, नवलपरासी
लुम्बिनी प्रदेश
नेपाल

४७. निजी स्वास्थ्य अध्ययन संस्थान र ठूला अस्पताल सञ्चालनका लागि सिफारिस :

(१) संघीय, प्रादेशिक मापदण्ड अनुरुप निजी स्तरमा स्वास्थ्य अध्ययन संस्थान, अस्पताल वा निदान केन्द्र स्थापनाका लागि सम्वन्धित वडा र नगरपालिकाबाट सिफारिस लिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको सिफारिस लिदा वातावरणीय प्रभाव अध्ययन गरी स्थानीय स्तरमा पर्ने नकारात्मक प्रभावहरुको न्यूनीकरणका लागि कार्यक्रम र बजेट प्रस्ताव गरिएको हुनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको सिफारिस लिदा नगरपालिकाको आर्थिक ऐनले तोके बमोजिमको राजश्व दस्तुर बुझाउनु पर्नेछ ।

४८. अभिलेखिकरण तथा प्रतिवेदन :

(१) नगरपालिका क्षेत्रभित्रका सञ्चालनमा रहेका सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्थाबाट सेवा लिएका हरेक सेवाग्राहीको अभिलेख सुरक्षित रुपमा राख्ने र तोकिएको निकायमा प्रतिवेदन गर्ने व्यवस्था मिलाउनुपर्ने छ ।

(२) नगरपालिका तथा सम्वन्धित निकायले माग गरेको अवस्थामा वा कुनैपनि समयमा तोकिएका विवरणहरु माग गर्ने निकायमा पेश गर्नु सम्वन्धित संस्थाको जिम्वेवारी हुनेछ ।

४९. नियम बनाउने अधिकार : यो ऐन कार्यान्वयनको लागि नगरपालिकाले आवश्यक नियमहरु बनाउन सक्नेछ ।

५०. मापदण्ड, निर्देशिका र कार्यविधि बनाउन सक्ने : यस ऐनको कार्यान्वयनको लागि कार्यपालिकाले आवश्यक मापदण्ड, निर्देशिका र कार्यविधि बनाउन सक्नेछ ।

५१. संक्रमणकालीन व्यवस्था : यस ऐनले तोकिएको तथा तोकिए बमोजिम हुने भनी व्यवस्था गरेको काम नियमावली नआएसम्म कार्यपालिकाले गर्न सक्नेछ ।

५२. प्रचलित कानुन बमोजिम हुने : यस ऐनमा लेखिएजति विषय यसै ऐन बमोजिम र यस ऐनमा नतोकिएको विषयको हकमा प्रचलित कानुन बमोजिम हुनेछ ।

५३. बाधा अडकाउ फुकाउने अधिकार : यस ऐनको कार्यान्वयन गर्न कुनै बाधा अड्काउ परेमा कार्यपालिकाले त्यस्तो बाधा अड्काउ हटाउन आदेश जारी गर्न सक्नेछ ।

५४. खारेजी र बचाउ :

(१) यो ऐन बन्नु भन्दा पहिले जारी भएको ऐन खारेजी गरी प्रचलित कानुन अनुसार भए गरेका कामहरु यसै ऐन अनुसार भएको मानिनेछ र अन्य विषयमा प्रचलित कानून बमोजिम हुनेछ ।

(२) संघीय र प्रादेशिक कानूनसँग बाझिन गएमा बझिन गएका यस ऐनका दफा र उपदफाहरु बाझिएको हदसम्म स्वतः खारेज हुनेछ ।

आज्ञाले,

(कृष्ण प्रसाद सापकोटा)

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत

प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत